

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”

СОСНОВА НАДІЯ СТЕПАНІВНА

УДК 711.61 (477) (043.5)

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ
ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ МІСТ УКРАЇНИ**

18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам’яток архітектури

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора архітектури

Львів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі архітектурного проектування та інженерії Національного університету “Львівська політехніка” Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор архітектури, доцент **Гнесь Ігор Петрович**,
завідувач кафедри архітектурного проектування та інженерії Інституту архітектури та дизайну
Національного університету “Львівська політехніка”

Офіційні опоненти: доктор архітектури, професор **Ремізова Олена Ігорівна**, професор кафедри основ архітектури Харківського національного університету будівництва та архітектури Міністерства освіти і науки України, м.Харків;

доктор архітектури, професор **Осиченко Галина Олексіївна**, завідувач кафедри архітектури будівель і споруд та дизайну архітектурного середовища Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова Міністерства освіти і науки України, м. Харків;

доктор архітектури, професор **Устінова Ірина Ігорівна**, професор кафедри містобудування Київського національного університету будівництва та архітектури Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Захист відбудеться 23 квітня о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.11 в Національному університеті “Львівська політехніка” за адресою: 79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, кім. 226.

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету “Львівська політехніка” (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1).

Автореферат розіслано “23” березня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Д 35.052.11,
кандидат архітектури, професор

Г. П. Петришин

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

У містобудівному вимірі громадські простори – це пішохідні вулиці, площі, бульвари, набережні, що сформувалися під впливом історичних, культурних, соціальних та економічних чинників. У соціальному вимірі перелічені об'єкти є територією загальнодоступною для користування.

Проблема формування¹ громадських просторів для міст України є особливо актуальною з огляду на зміни останніх десятиліть у сфері економіки, які стимулювали трансформацію міст.

Громадський простір, як простір соціальної активності, можна трактувати як флагман у реагуванні на соціально-економічні зміни. Полівимірність використання громадського простору, як території: комунікування, репрезентації та комерції відображає соціально-економічну та політичну модель суспільства. Відповідно, просторово-функціональне оновлення громадських просторів міст України є ознакуванням подальших загальноміських трансформацій, що обумовлює необхідність вивчення закономірностей та детермінованості у процесах їх перебудови.

У зв'язку з цим виникає потреба у розробленні концептуальних засад з формування громадських просторів, які б відповідали умовам українських міст, їх потенціалу та дали відповідь щодо рефлексії об'єкту на зовнішній вплив.

Розгляд громадського простору, як структурного елементу міста, є вагомим у питанні зрівноваженого розвитку українських міст та вимагає відповідного методологічного забезпечення з аналізування, оцінювання, моделювання та управління науковою і проектною діяльністю.

Вирішення суперечності між знанням про закономірності та базові теорії взаємовпливу наук у розвитку міста та реальним станом речей забезпечить обґрунтованість теоретичних положень в подальших дослідженнях просторового розвитку міста та практичних містобудівних рішень.

Актуальність теми дисертаційного дослідження визначається наступними положеннями.

1. У світовій теорії та практиці накопичено вже великий досвід у дослідженні міських просторів в умовах зміни моделей функціонування міста. В Україні розробки такого рівня ще відсутні, тому виникає необхідність комплексного аналізу існуючих теорій з метою їх адаптації до особливих умов України.

В якості особливих умов України у роботі визнано:

¹ Згідно Великого тлумачного словника сучасної української мови, термін “формування” охоплює питання як збереження об'єкту у вже досягнутому оптимальному стані, так і його вдосконалення.

– по-перше, зміни економічних парадигм² в стислий термін порушили еволюційність в питаннях узгодження просторової організації територій до дій і процесів, що відбуваються в їх межах;

– по-друге, нашарування кількох ідентичностей – минулої радянської, національної української, бажаної європейської задають умови просторових трансформацій міста. З одного боку, формування просторів міст є питанням ідентичності, з іншого – сильним є глобалізаційний вплив, а поміж тим, маємо данність, коли просторова організація і фізичний стан більшості міст України залишилися радянськими.

2. Громадські простори сьогодні – це швидкозмінні фрагменти міста, що формуються під впливом бачень архітекторів, муніципального адміністрування та інвестиційними засобами, натомість користувачами простору, здебільшого, є мешканці міста, які обмежені у своєму впливі на цей процес³. Це породжує проблему неузгодженості інтересів усіх сторін творення міського простору – стейкхолдерів та росту містобудівних помилок⁴.

Зрівноваженість у розвитку громадських просторів можлива за умови їхнього врахування в архітектурно-містобудівному плануванні і стратегії розвитку міста. Тому необхідно зробити громадські простори частиною містобудівно правової документації.

3. Залишається не дослідженим питання об'єктивної оцінки функціонування громадських просторів міст України, як при встановленні відповідності потребам користувача, так і на етапі відбору дієздатнішого планувального рішення. Це положення обумовлює необхідність розроблення методики оцінки відповідності громадського простору до потреб споживача, розробки моделей планування розвитку громадських просторів міст України і моделей їх оцінки за групою обґрунтованих критеріїв.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Напрямок дисертаційного дослідження узгоджується з наступними державними документами: Законом України “Про регулювання містобудівної діяльності”, (2011, № 34, ст. 343) зі змінами 2011–2017 рр.; Законом України “Про благоустрій населених пунктів” (2005, № 49, ст. 517); Постановою Верховної Ради України від 24.12.99 № 1359-XIV “Про затвердження Концепції сталого розвитку населених пунктів”. Тема дослідження узгоджується з науковим напрямком кафедри містобудування Інституту архітектури Національного університету “Львівська політехніка”: “Планування і реконструкція територій міст в умовах суспільних трансформацій” (2012–2017 рр., № держ. реєстрації 0113 U005276) (керівник Соснова Н. С.).

² Зміна форм власності та перехід індустріального міста в місто нематеріального виробництва.

³ Розвиток постпромислової економіки сприяє збільшенню участі приватного бізнесу у прийнятті рішень щодо зміни образу міста; активність громадян в містотворчих процесах реалізується у формі планування громадського бюджету.

⁴ Нерівноправність у використанні міського простору та домінування економічної складової у розвитку міських територій над соціальною.

Головна **суперечність**, яка стала вихідною при формулюванні проблеми роботи, полягає у розбіжностях поміж фактичним станом існування громадських просторів міст України – їх формою і змістом, та потребами користувачів громадських просторів і умовами їх задоволення.

Також, наявна **суперечність** між фактичною вагомою роллю міських громадських просторів у розвитку міст України та їх неозначеністю в архітектурно-містобудівному плануванні та стратегії розвитку міста.

Виявлені суперечності покладені в основу визначення **проблеми**, а саме відсутності теоретико-методологічних та методико-прикладних засад формування громадського простору.

Необхідним виглядає не стільки генерування нових урбаністичних теорій, скільки розробка механізмів узгодження теоретичних положень з практичною діяльністю та доповнення наявних з врахуванням факторів змін соціально-економічних умов України та розвитку нових наукових теорій в суміжних до архітектури і містобудування галузях.

Відповідно, ця робота скерована: по-перше, на подолання розриву поміж існуючими в світі теоріями формування громадського простору та реаліями і умовами функціонування міст України; по-друге, на розв'язання проблеми відсутності містобудівних механізмів регулювання розвитку громадських просторів міста.

Гіпотеза роботи ґрунтується на положенні, що вектор розвитку громадського простору може бути скорегований у відповідності до потреб споживачів, а знання закономірностей його функціонування дозволить розробити методіку регулювання експлуатації та планування⁵.

Передбачається, що результати цієї роботи розвинуть теорію розвитку містобудівних систем, зокрема в питанні соціально збалансованого розвитку міського простору.

Мета дослідження – обґрунтувати теоретичні основи формування громадських просторів міст України як окремого об'єкту містобудівного планування та розробити методичні рекомендації щодо механізмів їх регулювання.

Завдання дослідження

1. Узагальнити результати комплексного аналізу існуючих теорій в питанні формування громадського простору міст, як об'єкту наукового пізнання та містобудівного планування та уточнити його понятійно-категорійний апарат.

Виявити особливості міських громадських просторів, їх функції, завдання та семантичні ролі у суспільній системі цінностей; визначити проблематику та гіпотези сучасних підходів до формування громадських просторів.

⁵ Громадський простір, будучи складною системою, з одного боку, розвивається за універсальними системними законами – цілестворення, ієрархічності, цілісності, емерджентності, адаптивності, еквіфінальності, самоорганізації, з іншого боку, як створена людиною система, у своєму розвитку може бути керованою.

2. Розробити методику дослідження громадського простору міста. Віднайти і обґрунтувати ширші можливості міждисциплінарного дослідження у порівнянні з вузькогалузевим вивченням питання формування громадських просторів міст України.

3. Встановити особливості формування і функціонування мережі громадських просторів у структурі міст України.

4. Розробити структурну модель представлення громадського простору та встановити закономірності його розвитку як системи, що має загальносистемні та специфічні механізми формування.

5. Розробити методологічний інструментарій імплементації теоретичних положень формування громадських просторів у містобудівне планування.

Об'єктом дослідження є громадські простори загального користування⁶ міст України.

Предметом дослідження є структура та закономірності у формуванні громадських просторів міст України.

Межі дослідження:

змістовні: дослідження виконано для значних міст України з найбільш динамічними процесами містобудівного розвитку, чисельністю населення понад 500 тис., що включені у територіальні соціально-економічні системи вищих таксономічних рангів різних регіонів України: Харків, Львів, Кривий Ріг. Також, в групу досліджуваних міст включено Ужгород, як місто що має вплив регіонального значення, та монофункціональні міста України, де видимою є стагнація просторового розвитку.

хронологічні: від часу проголошення Акту незалежності України у 1991 р. до тепер.

Методи дослідження.

Запропоновано міждисциплінарний підхід дослідження просторової структури міста, зокрема в частині методів дослідження, що є на межі з дослідженнями в містобудівній та соціологічній галузях наук.

В питанні оцінки якісних характеристик, послуговуючись системністю як пізнавальною процедурою, застосовано багатокритеріальний аналіз об'єкту.

Методами отримання первинної інформації є візуальний аналіз, ментальне картографування, індивідуальні інтерв'ю. Для систематизації отриманих відомостей застосовані загальнонаукові дослідницькі методи – аналіз, синтез, узагальнення, аналогія, абстрагування, індукція та дедукція. Базові дані дослідження мережі громадських просторів отримано методом GIS-аналізу даних OpenStreetMap.

⁶ Згідно “Нової програми розвитку міст” ООН (New Urban Agenda...Habitat III, 2016) встановлено три групи міського простору загального користування: 1) вулиці і тротуари, площі, бульвари та ін., як публічні простори-зв'язки; 2) парки, сквери, набережні та ін., що є рекреаційними територіями; 3) об'єкти інфраструктури, благоустрою: громадські центри, торгові осередки, дитячі і спортивні майданчики.

Метод математичного моделювання застосовано у виборі з альтернативних проектів розвитку території міста з урахуванням вагомості містогенеруючого впливу.

Наукова новизна отриманих результатів. У роботі громадський простір розглянуто системно, як фізичний структурний елемент міста, що дозволило вирішити важливу наукову проблему розуміння природи розвитку територій міста, що підпадають під цю дефініцію і до сьогодні не мали чітких положень щодо їх планування та регулювання.

У цьому напрямі новими науковими результатами є такі:

уперше:

– *обґрунтовано* теоретичні положення формування громадських просторів міст України, зокрема, що різні локальні історії породили різні соціальні, політичні, побутові культури, які зафіксувалися у міському просторі, і, відповідно, існуючі світові наукові положення в питанні формування громадських просторів не можуть в повній мірі бути репрезентативними для української ситуації;

– *подано* наукове обґрунтування громадських просторів, як окремого об'єкту містобудівного планування;

– *розроблено* структурну модель громадських просторів міст України, згідно якої об'єкт розглядається системно, з точки зору містобудування, соціології та економічного розвитку міста;

– *встановлено* особливості функціонування громадських просторів міст України, як загальноресурсного об'єкту, що функціонує у різних структурних одиницях міста та їх функціональних зонах;

– *визначено* закономірності формування громадських просторів міст України в умовах переходу до постпромислової економіки.

– *обґрунтовано* критерії оцінки громадських просторів міст України за показниками містобудівного, соціального, економічного та екологічного характеру;

– *запропоновано* механізми застосування теоретико-методологічних основ формування громадських просторів у практиці містобудівного проектування та планування.

Поглиблено (вдосконалено):

– *понятійно-термінологічний апарат* в теорії містобудування;

– *методологічні підходи* дослідження міського простору шляхом впровадження міждисциплінарного підходу з архітектурно-містобудівної, соціологічної та географічної галузей наук;

– *вдосконалено* методи імітаційного моделювання та багатофакторної оцінки якості містобудівних рішень для вирішення завдань балансу потреб користувачів громадського простору та його функціонально-просторової організації.

Набули подальшого розвитку напрями:

– *теорія* розвитку, теорія просторової організації містобудівних систем; *методологія* аналізу міських територій на предмет визначення їх потенціалу, що дозволило уніфікувати підходи в моделюванні розвитку громадських просторів для різних типів міст.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні прикладного інструментарію формування, оцінювання та управління структурним елементом міста – громадськими просторами. Наведені результати можуть бути використані:

– у розвитку науково-теоретичних положень щодо функціонування системи міста;

– в адмініструванні міським розвитком, зокрема в оцінюванні рішень планування територій з міського фінансування;

– в уточненні законодавчо-містобудівної бази в галузі архітектури та містобудування;

– у навчальних методиках та розробці навчальних програм й навчальної літератури;

– в архітектурно-містобудівній практиці, зокрема при розробці зонінгу міських територій та детальних планів територій, в питанні методики обґрунтування функціонального використання територій.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота містить результати самостійно виконаних наукових досліджень та розкриває авторський підхід до вирішення важливої науково-практичної проблеми, пов'язаної з необхідністю розвитку громадських просторів міста, як вагомого структурного елементу у зрівноваженому розвитку українського міста. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише особисті внески здобувача, які конкретизовано у наведеному списку наукових праць.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційної роботи були оприлюднені автором у доповідях на 14 українських і 4 міжнародних конференціях та семінарах: Наукові сесії Комісії архітектури та містобудування НТШ (Львів, 2014 [29]; 2015 [30]; 2017 а [33]; 2017 б [34]; 28–29.03.2018 а [37]; “Розвиток країн в умовах глобалізації: технологічні, економічні, соціальні та екологічні проблеми” (Тернопіль, 15–16.03.2012) [27]; “Розвиток і реконструкція територіальних систем і населених місць регіону Західної України” (Львів, 2012) [28]; “Креативний урбанізм” (Львів, 2013) [24]; “Aktualne problemy dotyczące budownictwa, architektury i urbanistyki Ukrainy i Polski” (Szczochowa, 2013) [18]; “Арнольд Перінг – мистецтво і природа в урбаністичному розвитку Львова” (Львів, 2016) [31]; “Phenomena of Borderland”: “The role of spatial planning in sustainable development” (Szczecin, 14 October, 2016) [32]; “Простір міста – напрями розвитку”, до 75-річчя проф. Б. Посацького (Львів, 23.06.2017) [35; 36]; “Архітектурне середовище міста: вчора, сьогодні, завтра до 90-ліття проф. А. Рудницького, 6.12.2018б [38]; “Phenomena of borderland”: Old New Space (Szczecin, 2018) [39]; “The Directions and sphere of multidisciplinary researches in revaluation: changes, challenges and choices”

(December 4, Lviv, 2018) [40]; “Освіта, пам’ять, місто”. Присвячується пам’яті архітектора І. Левинського (Львів, 27.09.2019) [41]; “Problems of protection of geomorphological monuments in the structure of metropolitan city”. GeoLinks: multidisciplinary international scientific conference (26–29.03.2019, Novotel, Athens, Greece) [42].

В якості апробації, розроблену методику дослідження і встановлені закономірності у розвитку громадських просторів міст України використано у *навчальних методиках* на кафедрі містобудування Національного університету “Львівська політехніка”: – розроблено лекційний курс “Соціологія міста” для магістрів спеціальності 191 “Архітектура та містобудування” (довідка ІАРД № 22 від 13.10.2020).

Достовірність та обґрунтованість запропонованих рішень, рекомендацій підтверджена: актами про використання результатів дисертаційної роботи при виконанні чотирьох госпдоговірних робіт в НДЛ Національного університету “Львівська політехніка” і досліджень за науковим напрямом кафедри містобудування, та довідкою (№ 0122/283 від 15.10.2020) з впровадження у процесі практичного проектування громадських просторів міст України⁷.

Публікації. Основний зміст та висновки дисертації були висвітлені у 42 наукових працях, зокрема: 17 статей у наукових фахових виданнях України [1–17], 6 статей у наукових періодичних виданнях інших держав та виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних Index Copernicus, Scopus [18–23], розділи у 2 колективних монографіях [24–25], 16 тез та матеріалів доповідей науково-практичних конференцій [27–42], 1 публікація, що додатково відображає результати дисертації [26].

В опублікованих працях разом зі співавторами [2; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 15; 17; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25] особистий внесок автора полягає в тому, що у статтях [12; 15] автором були систематизовані існуючі теорії та практичні підходи формування громадського простору; у розділі монографії [23] автору належить опрацювання методики дослідження, у розділах монографій [24; 25] автором обґрунтовано принципи формування громадських просторів у містах різної генези; у статтях [2; 9; 10; 11; 12; 13] автором обґрунтовано положення розвитку громадських просторів у містах України; у статтях [8; 17; 19; 21; 22; 23] автором

⁷ Перелік проектів, виконаних автором (у співавторстві):

– у НДЛ № 114 та № 117 кафедри Містобудування Національного університету “Львівська політехніка”: “Розробка (оновлення) проекту організації території регіонального ландшафтного парку “Знесіння”, охорони відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об’єктів” госпдоговір № 1995; “Проект озеленення парково-рекреаційної зони “Митрополичі сади” на замовлення департаменту містобудування Львівської міської ради, госпдоговір № 0393; “Проект утримання та реконструкції парку Високий Замок у м. Львові”, госпдоговір № 643;

– на замовлення Управління архітектури та містобудування Ужгородської міської ради: “Реконструкція пішохідної зони пл. Ш. Петефі в м. Ужгород”, госпдоговір № 03.07/18; “Реконструкція зеленої зони на площі Ш. Петефі в м. Ужгороді”, госпдоговір № 21.02/19; “Реконструкція скверу Героїв Майдану в м. Ужгороді”, госпдоговір № 22.02/19.

окреслено тенденції розвитку громадських просторів ландшафтних об'єктів міст України; у статті [20] сформульовано висновки щодо формування громадських просторів міст України. В опублікованих матеріалах конференцій [27–42] автор узагальнив етапи досліджень.

Структура і обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 429 сторінок, зокрема основний зміст роботи викладено на 266 сторінках тексту. Робота містить 68 ілюстративних таблиць, список використаних джерел з 388 назв на 35 сторінках та 9 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **“Громадський простір як об'єкт наукового пізнання та містобудівного планування”** окреслено сутність громадського простору, узагальнено результати його вивчення у наукових працях. Сформульовано аспекти, які характеризують вагомість громадського простору у функціонуванні міста та подано проблематику підходів у їх формуванні.

У підрозділі 1.1 **“Поняття громадського простору в архітектурі та суміжних сферах знань”** проведено порівняння трактування громадського простору у різних наукових дисциплінах.

Поняття “громадський простір” є міждисциплінарним і використовується у різних сферах наукового пізнання, зокрема, урбаністиці, соціології, культурології, економіці, і почасти в юриспруденції.

В англomовних наукових працях у питанні міського простору соціальної активності вживається термін “public space”. У працях українських авторів як синоніми застосовуються терміни “публічний простір”, “громадський простір” або “суспільний простір”. Тому при дослідженні сутності самого поняття виникає необхідність з'ясувати обґрунтованість їх використання.

Базуючись на наявних наукових дослідженнях, в тім числі в галузі герменевтики (Гадамер Г.-Г., 2000; Квіт С., 2005) та тлумаченні термінів (Бусел В. Т., 2005) у роботі розглянуто і трансформовано у цільове, функціональне трактування наступних понять. Термін “громадський» в питанні міського простору обумовлює *приналежність* території громаді, його неприватність⁸, термін “суспільний” окреслює *спосіб* формування простору, а термін “публічний” окреслює лише *можливості* “широкого відвідування” території.

Розширеним є трактування громадського простору, як такого, що не залежно від способу свого створення призначений для реалізації безпечних контактів поміж учасниками суспільного життя, а також як простір, що є фізично доступним для усіх (Wejchert К., 1993; Lorens, P., Martyniuk-Рęсук, J. 2010; Wojnarowska А. 2017). Наприклад, вуличне кафе на території комунальної

⁸ Право власності відображене у різних юридичних формах. Наприклад, категорія земель “у користуванні”, передбачена Земельним Кодексом України, не є у приватній власності, але їх використання обмежене.

власності має основну ознаку громадського простору – можливість комунікування, проте вступають в силу обмеження на відвідування даної території безоплатно. Такий простір “споживання” можна трактувати як *напівгромадський*. За визначенням Я. Хмелєвського – це “приватний простір що є доступний громадськості” (Chmielewski J.M, 2001; 2004). До цієї групи належать торгові і розважальні центри, що замінили простір «поміж будівлями» на внутрішній простір комунікування і споживання. Такі простори є публічні, але не громадські.

У даній праці розглядається *громадський простір*, як такий що може бути прогнозованим та керованим у своєму розвитку, тобто є об’єктом містобудівного планування. В той час, як публічний простір може бути у приватній власності, і керується у своєму розвитку не стільки потребами громади, скільки економічною доцільністю, та, в значній мірі, економічно детермінований.

Простори, що є в межах території колективного користування, до прикладу, прибудинкова територія багатоквартирного житла, не можна однозначно трактувати як громадські, це ще один вид простору – *груповий*.

Складність окреслення поняття громадського простору спричинене дуалізмом наукових підходів до узгодження теорії і практики в архітектурі і містобудуванні. Так, згідно теорії О. Ньюмена (Newman O., 1972) архітектурне рішення може керуватися поведінковою основою, де архітектура є так-званим оборонним простором (“defensible space”), або, згідно Р.Баркера (Barker R., 1968), простором з заданим режимом поведінки (“behavior setting”). Обидві теорії знаходили своє відображення на різних етапах розвитку міст.

Узагальнюючи більшість різнонаукових тлумачень, поняття «громадського простору» визначається, як міська пішохідна територія поліфункціонального призначення, що сформувалася під впливом історичних, культурних, соціальних та економічних умов, та є рівнодоступна у користуванні. Функціонування громадського простору, на відміну від решти територій міста, виходить за межі утилітарності і має особливість «дозволеної» публічної репрезентації як індивідуума так і міста.

З точки зору теорії, дослідження громадського простору є відносно нове спрямування, що актуалізувалося у II пол. XX ст.

У дослідженні проведена систематизація концепцій формування громадського простору у різногалузевих наукових підходах, основним критерієм якої стали 9 домінуючих аспектів.

Культурологічні теорії розглядають формування міських територій під впливом історичних, культурних, соціальних чинників (Barbacci A., 1966; Chmielewski J., 2001; Zuziak, 2002; Thompson C., 2002; Черкес Б., 2008; Krier L., 2009; Семсрот К., 2010; Вотинов М., 2013; Лінда С.М., 2013). Базою у формуванні характеру громадського простору дослідниками визнається культура в широкому розумінні (Bielecki, 1996; Szczepański M., 2003), і в подальшій генезі міста найбільш вагомими і надалі будуть фрагменти міста з культурною цінністю (Chmielewski J., 2004).

Праці зі збереження архітектурного, культурного капіталу і різноманіття міських культур та відповідної організації простору (Бевз М., 1991; Smith, N., 1996; Mc Dowell, L., 1997; Szmygin B, 2001; Taraszkiewicz L, 2002) розглядають громадський простір як об'єкт. Натомість, означення ролі «колективної пам'яті» у формуванні громадського простору (Scheetz, G.H., 1991; Mitchell K., 2000; Giddens A., 2002; Тимінський В., 2013) та опис міфічної конструкції простору (Majer A., 2010) окреслюють громадський простір як явище, як містилице сенсів.

Семантичні теорії, зокрема політична активність в межах громадських просторів розглядається як значимість публічних місць в утвердженні правлячих еліт (Pareto V., 1916; Harvey D., 1985; Amin A., Thrift N., 2002; Kohn M., 2004; Bourdieu, P, 2005; 2006; Габермас Ю., 2005; Amin A., 2008; Черкес Б., 2008; Малес Л. В., Серета В. В., Соболевська М. О., Сорока Ю. Г. та ін., 2010; Тищенко І., 2013; Polska A., 2017).

Містотворча роль громадського простору розглядається у дослідженнях як процеси, що керують створенням і зміною просторових форм (Lynch K., 1960; Alexander C., 1977; Castells M., Murphy K., 1982; Криворучко Ю., 1988 ; Яргіна З., Хачатрянц К., 1990; Свенссон Р., 1991; Hillier B., 1996; Фомін І. О., 1997; Чабанюк О., 2003; Krier L., 2009; Криворучко Ю. І., Криворучко О. Ю., Петришин Г. П., 2013; Жайме Л., 2016), як елемент у структурі міста (К. Kropf, 2017), та з точки зору формування архітектурного образу (Посацький Б., 2007; Petryshyn H., Sochacka-Sutkowska E., 2012).

Роль фізичної і соціальної динаміки розвитку громадського простору у формуванні міської суспільної культури підтверджується останніми дослідженнями в урбаністиці (Ozola, E., 2015; Amin, A. And Thrift, N., 2016; Wantuch-Matla, D., 2016).

У визначенні шляхів прогнозування розвитку міського простору та оптимізації управління базовою є *теорія розвитку міста як системи*, що є предметом теоретичних досліджень попередніх десятиліть (Lynch K., 1960; Sutherland J., 1975; Гутнов А., Лежава И., 1977; Яргіна З., 1986; Гутнов А., 1984; 1985; Авдотьин Л. Н, Лежава И. Г., Смоляр И. М., 1989; Яргіна З., Хачатрянц К., 1990; Дьомін М., 1991; Hillier B., 1993; 1996; Осітнянко А., 2002; Габрель М., 2004; Фильваров Г., 2012), проте не була перекладена в практичну площину через відсутність економічних механізмів у розвитку українського міста.

Також, досліджуються окремі аспекти функціонування містобудівних систем, як ентропія, що є наслідком неефективного управління містобудівними процесами при загостренні економічних та соціальних проблем (Гоблик А., 2018). Натомість міські мережі трактуються як засіб «корисної» соціальної циркуляції (Christaller W., 1941; Dupuy G. , 2008; Глазычев, В., 2008; Cheng J., Bertolini L., Le Clercq F., Кароен L., 2013; Данилов, С. М., Фоменко, О. А., 2018; Павлів А. П., 2020).

Одним з визначних на сьогодні для розуміння змін містобудівних систем є науковий підхід, що акцентує синергетичний⁹ розвиток (Глазычев, В., 2008; Свідзинський А., 2008; Noblyk A., 2015). Здатність до саморозвитку громадських просторів проявляється в прагненні удосконалення та набуття стійкості, що дозволяє їм адаптуватися до змінних умов. Соціолог Р. Парк сформулював форми конкуренції за існування на біотичному рівні: конфлікт, адаптація і асиміляція на кожній наступній стадії соціального порядку (Park R., 1967). Можна стверджувати, що конкуренція бізнесу за міський простір в початковій формі є боротьбою за виживання, а на завершальному етапі йде шляхом узгодження інтересів стейкхолдерів (Фещур Р., 2016).

Функціональні теорії розглядають можливі практики та дії, що розгортаються у фізичному просторі.

В якості первинних виступають доктрини *практичного* використання, з розпізнаванням фізіологічних потреб, вимог безпеки, суспільних, когнітивних та естетичних умов, як концепт “побутової сфери” (Lefebvre H., 1991; Kayden. J., 2000; Сеннет Р., 2002; Jastrzab T., 2004 Routio P., 2007; Бауман З., 2008; Lorens P., Martyniuk-Рęsyek J. 2010; Kołata J., 2016). Основним критерієм оцінки якості міського простору можна визнати відповідність об’єкту меті його створення (Kolhonen P.; Gobe M., 2001). З останніх методичних праць у питанні вивчення розподілу функцій у структурі міста і впливу даного чинника на формування міського простору можна виокремити дослідження Вадімова В. (2007; 2014; 2015) та Дьоміна М. (2010).

Дослідження, що окреслюють громадський простір, як соціальний “простір зустрічей” та місце контактів із заданим способом поведінки є найбільш кількісними (Pareto V., 1916; Barker, R. G., 1968; Wejchert K., 1993; Zukin S., 1995; Gehl J., 2001, 2010; Gehl J., Gemzoe L, 2001; Benninger C., 2001; Hołub A., 2002; Lyn H. Lofland, 2010; Majer A., 2010; Wantuch-Matla D., 2016) та охоплюють як вузькоспеціалізовані напрямки, як, до прикладу, вплив соціокультурних змін на символіку та просторове маркування міста (Малес Л. В., Серета В. В., Соболевська М. О., Сорока Ю. Г. та ін. 2010), так і міжгалузеві: соціології в архітектурі (Dunlap R. E., Michelson W, 2002; Шліпченко С., Тищенко І., 2017), психології архітектури (А. Banka, 2002, Р. А. Bell і in., 2004), етносоціології (Серета В. В., 2015), взаємовпливу в питаннях урбаністики, соціології та економіки (Жайме Л., 2016).

Соціальна теорія розвитку громадського простору розглядається в аспекті: – потреб та ціннісних орієнтирів людини з точки зору користувача міського простору (Maslow A. H., 1970; Хольм А., 2011; Андреевкова А. В., Моисеев А. Г., 2018); – конкуренції за існування на біотичному рівні, де конфлікт, адаптація і асиміляція є стадіями соціального порядку (Weber, 1922; Хольм А., 2011; Park R., Burgess E., 2012); – збереження стабільності співвідносин соціальних і містобудівних систем (Криворучко Ю., 1988;

⁹ Синергетика – теорія самоорганізації, спрямована на пошук законів еволюції систем (термін введений нім. досл. Т. Хагеном).

Яргина З., Хачатрянц К., 1990; Свенссон, Р., 1991; Чабанюк О., 2003); – соціальної справедливості у розподілі благ, рівнодоступності у користуванні міським простором (Gehl J., 2001; Benninger C., 2001; Lyn H. Lofland, 2010; Wantuch-Matla D., 2016).

Окремим напрямом досліджень виступає партисипативність у процесах, які формують сферу життєдіяльності (Alexander C., 1977; Lissowski G., 2001; Ozola E., 2015; Palicki S., Matusiak M., 2016).

Аксіологічні теорії, охоплюють питання духовних, моральних, естетичних, культурних цінностей та передбачають визначення критерії оцінки активів міського простору (архітектурно-планувальних, природних, економічних, людських ресурсів) (Kolman R., 1971; Benninger C., 2001; Mitković P., Dinic Brankovic M., 2004; Бевз М. 2005; 2007; Карпенко П. Ю., 2010; Palicki S., Matusiak M., 2016).

Теоретичні засади сучасних праць з теорії розвитку міста, його громадських просторів, опираються на визначені Д. Джекобс (Jacobs J., 1961) і Я. Гейлом (Gehl, J., 1987) у 80-х роках ХХ ст. критерії “якісного” міста. Ґрунтовною працею в питанні якості центрального міського простору є монографія А. Войнаровської, в якій сформовано критерії оцінки простору (Wojnarowska A., 2017). Суб’єктивна категорія “краси місця” на сьогодні трансформується в об’єктивну категорію в економічній площині, визначаючи ринкову вартість нерухомості в залежності від її оточення (Kochanowska D., 2002b; Фещур Р., Шишковський С., Тимощук М., 2019).

Економічні теорії розглядається в аспекті: – комодифікації, що перетворює традиційний тип егалітарного громадського простору в “простір споживання” (Fourastie J., 1978; Harvey D., 1985; Zukin, S., 1995; Mitchell K., 2000; Kochanowska D., 2002; Cyrek M., 2005; Iranmanesh N., 2008; Berding U., Havemann A., Pegels J., Perenthaler B., 2010; – конкуренції за міський простір (Kohn M., 2016; Тищенко І. 2017; Kamen H., 2017); – в якості маркетингового інструмента для підвищення конкуренто-спроможності міста (Hillier B., Julienne H., 1989 (reissue 2014); Reicher C., Kemme T., 2009; Гордієнко А, Юріна І., 2013; Лернер Ж., 2016).

Екологічно орієнтовані теорії у розвитку громадського простору розглядаються як парадигма зрівноваженого розвитку в урбаністиці (Fainstein S., 2000; Yuen W., Yeh A., 2011; Bakari, 2013; Stangel M., 2013; Hickel J., 2019).

Інтегровані теорії, що розглядають взаємодію економічної та екологічної складової є в основі ідей вартісної оцінки впливу на довкілля, а також, аналізу зворотніх зв’язків підвищення капіталізації території в результаті збільшення площ озеленення міських ділянок (Endress L., Roumasset J., Zhou T., 2005; Malte F., 2008).

Зв’язок соціальної та екологічної складової у формуванні громадського простору викликав інтерес до питань участі населення в процесі прийняття рішень організації простору міста та обумовив зародження наукового напрямку “соціальної екології”, що розглядає питання рівності у доступі до користування простору міста (Dunlap R. E., Michelson W., 2002; Sassen S., 2007; Szymańska D.,

2008), так і в Україні (Малес Л. В., Серeda В. В., Соболевська М. О., Сорока Ю. Г., 2010; Тищенко І. М., 2015; Шліпченко С., Тищенко І. 2017).

Підсумовуючи аналіз наукових праць в питанні формування громадського простору (*надалі ГП*) міст, констатуємо, що об'єкт досліджувався у різних галузях з позиції їх предметних положень. Зокрема, в галузі містобудування ГП є складовою концепції пішоходизації міст, в галузі архітектури ГП розглядається в аспекті території, що забезпечує функціонування громадських будівель, а також як можлива зона охорони пам'яток. В соціології ГП має вагомe значення в концепції соціальної екології та “права на місто” за А. Лефевром, що є важливим в питанні сталого розвитку міст. Контекстом у розгляді ГП виступає культурологія, в площині якої розглянуто роль ГП у питанні ідентичності міста.

Окреслені концепції є значимі у подальшому розвитку ГП міст України, проте потребують інтегрованого їх сприйняття зважаючи на реалії та умови функціонування міст України.

У підрозділі 1.2 “Значення громадського простору для функціонування міста” доведено унікальність якостей та задач громадських просторів міста, як території суспільної комунікації.

Аналіз наявних наукових концепцій щодо функціонування міста та практичних методик роботи з модернізації міських територій дозволив виокремити основні ролі громадського простору, що формуються під впливом соціальних, політичних та економічних чинників.

Перша роль ГП – це соціальна. Згідно соціолога В. Парето, одними з 6 основних мотивів людської діяльності, попри ідеологічні моменти, є “прагнення людини до спілкування з іншими і визнання ними її гідності” (Pareto V., 1916). Громадський простір міста бере на себе роль території спілкування. Унікальність ГП, його відмінність від решти міського простору, полягає у можливості “знайомства і пізнання” різних суспільних груп поміж собою, в межах якого “особи, не будучи членами даної міської громади можуть ознайомитися з життям інших” (Zukin, 1995).

До категорії соціальної ролі громадського простору відносяться семантична, символічно-культурна, комеморативна.

Друга роль ГП – це візуальна вербалізація правлячої еліти. Базуючись на теорії маятниковості процесу “зміни еліт” (Pareto V., 1916), можна говорити про систематичність змін семантики та завдання громадських просторів. Зміна політично-соціального устрою завжди знаходила відображення в архітектурі, містобудуванні, монументальних формах та просторовій організації найбільш вагомих публічних місць (Черкес Б., 2008).

Третя роль ГП – це участь в економічному обміні. Розвиток міського простору є ознакою високої економічної активності в місті (Гордієнко А, Юріна І., 2013).

Четверта роль ГП – містоформуєча, не розкрита у наявних дослідженнях та концепціях. Проте ГП визнано, як територію, що характеризується автономністю і є важливим елементом структури міста, що інтегрує міську тканину (Zuziak, 2002).

У підрозділі 1.3. “Законодавчо-нормативне регулювання громадського простору як об’єкту містобудування” окреслено умови функціонування ГП у правовій площині та нормативній практиці архітектурно-містобудівного проектування.

Пунктом складності роботи спеціалістів з громадськими просторами є відсутність нормативної бази. У законодавчо-нормативній базі України поняття “громадський простір” не впроваджено, відповідно, немає норм та вимог до його проектування¹⁰.

В ДБН Б.2.2-12:2019 “Планування і забудова територій” сказано, що в межах загальноміського центру необхідно створювати “систему взаємозв’язаних громадських просторів з виділенням головної площі, вулиці, пішохідних вулиць і зон. Громадські території у ядрі центру повинні становити 70 % і більше”. Параметризація та визначення планувальних обмежень для ГП в ДБН не встановлюється. Пункт 8.6 ДБН виділяє в окремий структурний елемент міста “Туристичні зони” до складу яких внесено функціональні території, які номінально є громадськими просторами, але не отримали такого визначення, це “ландшафтно-маршрутні коридори, що об’єднують складові туристичної території”, “об’єкти містобудування – історично сформовані центри населених місць, площі, комплекси (ансамблі)”.

Визначення в ДСТУ-Н Б Б.2.2-9:2013 поняття “*територія спільного користування*” – як частини житлової території, яка не входить до складу прибудинкових територій багатоквартирних будинків, розрахована для обслуговування мешканців мікрорайону (кварталу) та використовується мешканцями за своїм цільовим призначенням”, дає можливість інтерпретації в питанні використання території спільного користування. Проте за відсутністю детального плану¹¹ і плану зонування в населених пунктах більше 50 тис. мешканців, наявність генерального плану міста не забезпечує можливість виокремлення земель громадського простору в об’єкт цивільних прав.

Питання оптимізації використання громадського простору в містах Європи та США вирішуються впровадженням містобудівної документації на рівні муніципалітету, у яких прописані обмеження у забудові та використанні ділянок міста. Прикладом є зонування міста Нью-Йорк, згідно якого міські вулиці заборонено використовувати комерційними функціями, якщо це порушує можливості пішохідного руху. До прикладу є норма, що вуличне кафе не може займати більше 1/3 від площі тротуару для пішохідного руху (Kayden, J., 2000).

Висновком 1 розділу є наступне. В Україні громадський простір не розглядався як система наукових інтегративних знань щодо його сутності і

¹⁰ Згідно Земельного Кодексу України, стаття 83. Право власності на землю територіальних громад у п. 4, а) йдеться про “землі загального користування населених пунктів (майдани, вулиці, проїзди, шляхи, набережні, пляжі, парки, сквери, бульвари)”, які за характеристиками є громадським простором.

¹¹ До прикладу, у Львові лише 6,37 % території міста мають ДПТ.

закономірностей розвитку, з одного боку, та практичних вимог до його функціонування як структурного елементу міста, з іншого боку.

У другому розділі «**Методика дослідження громадських просторів міста**» обґрунтовано підходи та методи дослідження.

У підрозділі 2.1 “*Концептуальні положення дослідження*” окреслено теоретичні основи роботи та розглянуто базові підходи до наукового пізнання.

Аксіоматичне положення про *ізоморфність світу* дозволяє розглядати ГП, як “відкриту дисипативну систему, що здійснює постійний обмін речовиною з зовнішнім середовищем, в котрому вона народилася” (Bertalanffy L. von. 1968) у контексті процесів містобудівної системи.

Положення про *синергетичні властивості* систем розкриває можливості аналізу функціонування та видів оптимізації громадського простору – модернізацію, реконструкцію, благоустрій у контексті *прагнення містобудівної системи до врівноваження*. За аналогією до організації процесів в економіці, ГП можна розглядати як відкриту систему, що *самоорганізується*, з мережею прямих і зворотних зв’язків між користувачем (попитом) і об’єктом – громадським простором (постачальником послуг) як процес обміну, де попит породжує пропозицію (Підвальна О., Козяр Н., 2013).

Виходячи з вищевикладеного, громадський простір міста у роботі розглядається, як *сутність, форма*, що має фізичні параметри та як *містилице змісту, явище*, детерміноване соціальними діями і економічними процесами. Положення розвитку громадських просторів у роботі розглянуто на доведенні закономірностей у їх функціонуванні.

Структурна послідовність роботи передбачає наступні покрокові дослідження: – стану об’єкту, – ресурсів оптимізації функціонування об’єкту, – потреб населення у функціонуванні об’єкту, – механізму реалізації оптимізації функціонування об’єкту.

Алгоритм побудови роботи полягає у етапності її виконання.

На першому етапі виокремлення системи ГП із середовища оперується даними картографічного аналізу кількісних показників та емпіричного аналізу, що відображає реальні явища і процеси, що здійснюються в конкретному часі та просторі. В сумі, отримуємо можливість пояснення взаємозв’язку соціальних і матеріально – просторових характеристик та окреслення необхідних ресурсів оптимізації функціонування об’єкту. Задіяно метод *морфологічного аналізу* (аналізу форми та взаємозв’язку елементів).

На другому етапі з визначення та декомпозиції загальної мети і функцій об’єкту дослідження, оперується: – даними теоретичних знань, що відображають загальні закономірності і частково абстраговані, – статистично-соціологічними даними, – кількісними показниками, що характеризують містобудівні умови формування об’єкту. Для перевірки моделі системи ГП задіяно методи *функціонально-структурного аналізу та генетичного (аналіз передісторії, тенденцій, прогнозування)*.

На третьому етапі роботи з обґрунтування методології прийняття рішення в питанні формування громадського простору розглянуто задачі оптимізації

структури міста та виконується опис чинників, що є визначальними у функціонуванні об'єкту. Метою досліджень даного етапу є розробка механізмів можливості оцінки відповідності просторових і функціональних характеристик об'єкта до потреб користувача простору станом на зараз і в майбутньому. В аналізі ефективності функціонування об'єкту та формуванні вимог до системи ГП та задіяно *метод моделювання – математичного та графоаналітичного*.

У підрозділі 2.2. “*Методичний потенціал міждисциплінарного інструментарію дослідження*” обґрунтовано поєднання застосування міждисциплінарних методів дослідження для різних груп задач, що в сумі дозволить досягнути мети роботи, а саме: встановити особливості об'єкту дослідження та закономірності його формування.

Окреслення громадського простору на засадах *системного підходу*, дало змогу розглядати об'єкт дослідження як складову містобудівної системи, що забезпечило методичний інструментарій у прогнозуванні аспектів просторового розвитку територій громадського використання.

Дослідження об'єкту виконується на двох рівнях. На I рівні аналізується загальноміська мережа громадських просторів на предмет закономірностей розміщення ГП у функціонально-планувальній структурі міст. На II рівні аналізується особливості функціонування окремих ГП, встановлюються характеристики різних за роллю просторів.

Основою дослідження є порівняльний картографічний аналіз планів міст України на предмет морфології ГП. Для геоінформаційного аналізу використовуються дані OpenStreetMap. Аналіз та обробка вихідних даних, створення тематичних карт виконується у програмі QGIS. Співвідношення кількісних показників – ГП, площі міста, чисельності населення дозволяють встановити різницю у функціонуванні ГП в містах України.

Створення методики оцінки активів міського громадського простору вирішується застосуванням *багатокритеріального аналізу*, що дозволяє встановити відповідності простору потребам користувачів на основі різних критеріїв: архітектурно-містобудівних, соціальних, економічних та екологічних.

У якості імплементації теоретичних положень у практику, розглянуто завдання впорядкування альтернативних проектів розвитку територій міста за сумарним критерієм вагомості їх містогенеруючого впливу шляхом математичного моделювання. Методом отримання даних обрано *метод експертної оцінки* як найбільш конструктивний тип теорії прогнозування просторового розвитку. Він передбачає встановлення показників і критеріїв оцінки простору, які, в свою чергу, обумовлені впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників (Габрель М., 2004; 2018).

Кожна група властивостей включає показники, які можуть бути оцінені кількісно, натомість соціальні характеристики погано піддаються формалізації. Для їх оцінки у роботі застосовано метод Дельфі (*Delphi technique*), який

дозволив сукупне застосування групи методів – опитування¹², логічне доведення, використання суджень незалежних експертів.

Також застосовано історично-логічний, культурологічний підходи; методи: спостереження, вимірювання, опис, синтез, індуктивний та дедуктивний методи.

З поміж різних видів ресурсів у формуванні громадських просторів міста більш детально розглянуто показник його інтегрованості у транспортно-пішохідну мережу міста за методом Б. Гільє¹³ (Hillier B., 1993), що має “силу впливу” на формування міста як станом на зараз, так і в майбутньому (О. Гутнов, Б. Гільє).

Верифікація результатів здійснена шляхом експериментальної перевірки відповідності описаної поведінки досліджуваного об'єкта до реального стану речей шляхом спостереження за активністю подій у просторах, визначених як пріоритетні (*ретроспективний аналіз*).

Як обов'язкова умова формування ГП є наявність користувача – мешканців, туристів, працюючих. У роботі визначаються цільові групи користувачів простору методами опрацювання статистичних даних та *соціологічного опитування*.

Висновком 2 розділу, є положення, що *теоретико-методологічна основа* дослідження громадських просторів міст України – *це теорії розвитку містобудівних систем* (О. Гутнов, Б. Гільє) та *ролі самоорганізації* в їх функціонуванні (Глазычев, В., 2008; Свідзинський А., 2008; Тімохін В., 2003).

У третьому розділі **“Аналіз практики формування і функціонування громадських просторів в містах України (на прикладі Львова, Харкова, Кривого Рогу)”** визначено місце громадського простору, як загальноресурсного об'єкту, у структурно-функціональній будові міста.

У фізичному вимірі громадським простором є:

– вуличний пішохідний простір: площі, бульвари, тротуари, як на загальноміському рівні так і на рівні структурних частин міста, які в сумі можна охарактеризувати як пішохідні простори. Даний вид ГП у роботі названо *“простір-зв'язок”*. Перебування в ньому, в більшості, не є метою, а є процесом досягнення мети – місця призначення.

– рекреаційний простір, що є *“містилицем”* функцій, процесів, дій: а) ландшафтно-рекреаційні об'єкти (алеї, парки, сквери, травники); б) території при громадських об'єктах загального користування (театр, ТРЦ) і спорудах

¹² опитано 663 респонденти м. Львів (443 особи – в житлових районах, 220 осіб в центральній частині); 164 особи заповнили онлайн-анкету для міст Новояворівськ і Кузнецовськ.

¹³ Елементом аналізу є відрізок комунікаційної мережі. Відстань між центрами обраних відрізків приймає значення “1”, якщо існує зміна напрямку, “0” – якщо немає зміни. Таким чином, маркується лінійна структура міста та визначається синтаксична інтеграція елементів вуличної мережі. Мережа з найменшою кількістю поворотів утримує у структурному порядку прилеглі території. Найбільш сегментовані ділянки можна розцінювати як фрагменти міської мережі з вичерпаними можливостями для подальшого містобудівного ущільнення.

масового відвідування (ігрові майданчики, спортивні споруди). Даний вид ГП у роботі названо “*контент-простір*”.

У роботі розглянуто побудову мережі громадського простору обох видів за створеними та проаналізованими 4 картосхемами міст Харків, Львів, Кривий Ріг.

У підрозділі 3.1. “*Загальноресурсне значення мережі громадських “просторів-зв’язків”*” визначено закономірності формування мережі вуличного пішохідного простору у різних міста України та співвідношення площі ГП до кількості населення (м. Львів – 12,88 м² на особу; у м. Харків – 15,25 м² на особу; у м. Кривий Ріг – 46,23 м² на особу).

Встановлено, що мережа ГП, на відміну від вуличної мережі, є розірваною, наявні острівні фрагменти. Найбільша щільність елементів ГП є в межах історико-архітектурних ареалів. Концепція формування мережі міських громадських просторів, як екологічна стратегія модернізації міста у роботі базується на гіпотезі, що фрагментація ГП, утворення анклав в структурі міста (Hajer, Reijndorp, 2001), які змушені виконувати одночасно усі типи функцій ГП, незалежно від розміру території веде до точкового нерівномірного збільшення урбаністичної щільності в місті та до утворення вузлів-барерів у розвитку інших структурних елементів міста.

Виходячи з положення, що природа поведінки міських мереж є подібною, *міська вулична мережа*, як найбільш структурований елемент міста, розглядається як засіб інтегрованості території ГП у структуру міста.

Задля визначення фрагментів вуличної мережі, які мають потенціал до заміщення відсутніх фрагментів мережі ГП виконано аналіз вуличної мережі міст методом Б.Гільє. Найбільший потенціал фрагментів вулиць для доповнення їх громадськими функціями визначається за критерієм доступності – інтегрованості фрагменту вулиці у загальноміську мережу.

На основі картографічного аналізу міст *Харків, Львів та Кривий Ріг* встановлено, що найбільш інтегрованими у структуру міста є середмістя та райони багатоквартирної житлової забудови 60–80-х років ХХ ст.

У підрозділі 3.2. “*Морфологія громадського “простору-контенту”*” встановлено закономірності процесів функціонально-планувального розвитку просторів при громадських об’єктах.

У результаті картографічного аналізу локалізації громадських об’єктів масового відвідування та сформованих ними громадських просторів встановлено, що “заповненість” прикаркасних територій, стимулює нові функції до віднайдення території в секторах. Зі збільшенням кількості елементів на прикаркасних територіях, флуктація при взаємодії зі середовищем посилюється і настає точка біфуркації, в якій випадкові зміни системи переходять в детермінований рух – настає структурна реорганізація простору у формі перерозподілу функцій шляхом: – розширення меж простору, – поширення на прилеглі території громадських функцій, – утворення простору-сателіту, – формування нових автономних громадських просторів.

У випадку *не насиченості* громадськими функціями територій при каркасних елементах, в секторальних територіях громадський простір не

розвивається – не закладаються нові громадські об'єкти, які обумовили б громадську активність, не модернізуються наявні відкриті простори. Обстеження районів багатоквартирної забудови міст Кривий Ріг, Харків виявили наявність обширних пішохідних площ, бульварів, проспектів, алей, газонів, ненаповнених функціями, і, як результат, вони є малолюдними.

Отже, на *першому етапі* розвитку – кількісному рості – ГП поширюється в межах територій, локалізованих при каркасі міста.

На *другому етапі* розвитку – якісному рості – ГП рівномірно заповнюють секторальні території між сформованими на попередньому рівні урбанізованими пасмами вздовж доріг.

Поширення функцій громадського простору у процесі розвитку розглядається як прагнення містобудівної системи до врівноваження нерівномірного освоєння міського простору.

З проаналізованих міст Львів, в силу щільності забудови території, вже перейшов з I етапу розвитку громадських просторів до II етапу. Харків є між I та II етапом. А Кривий Ріг ще не пройшов еволюційний розвиток I етапу і наявний брак функціональної наповненості тканини міста. Висновок – щільність забудови міста є в основі динаміки розвитку громадських просторів.

У підрозділі 3.3. “*Людські ресурси, як необхідна умова формування громадського простору*” проаналізовано розподіл щільності населення, що є в основі соціальної та економічної активностей міських територій. Локалізація населення на території міста формує запит на ГП, а щільність мешканців обумовлює різні завдання у формуванні ГП.

У роботі визначено та за принципом “теплових карт” нанесено райони підвищеної щільності мешканців міст Харкова, Львова, Кривого Рогу. Найвища щільність населення: Харкова є в межах середмістя та в районах масового багатоквартирного житла 70–80-х років ХХ ст.; у Львові – визначена в радіусі 4 км навколо центра міста та у південному секторі; у Кривому Розі – щільність населення є нерівномірною, поліцентричною, вздовж планувальної осі міста.

Порівняння інформації картосхем наявного ГП та щільності населення є в основі рекомендацій щодо подальших дій містобудівного розвитку. Зокрема, в межах територій, де наявна висока щільність мешканців, проте низька або середня щільність ГП, рекомендовано розвиток функцій ГП.

Натомість, вузли зосередження громадських об'єктів та їх приоб'єктних територій не формують громадський простір при низькій щільності мешканців. Прикладом є приринкові території, території заміських торгових молів, які мають формальні ознаки ГП – територію та масового користувача, проте основною їх функцією є утилітарна, що не забезпечує умов комунікування.

Висновком *третього розділу* є те, що вулична мережа, пішохідні зв'язки та території соціальної активності при громадських об'єктах є взаємозалежними. Відповідно, за рахунок закладання нових громадських просторів чи модернізації існуючих можна досягнути зцілення міських структур, розчленованих в процесі урбанізації чи хибних планувальних рішень. Задля цього необхідно вберегти

території наявних та потенційних ГП від забудови та використання під інші функції як загальноресурсні території.

У четвертому розділі **“Закономірності побудови та функціонування громадських просторів”** громадський простір інтерпретовано як динамічну систему та проаналізовано стан її рефлексії на соціальну, політичну, економічну активність.

У підрозділі 4.1. *“Теоретична модель організації громадських просторів”* описано структурну модель громадського простору.

Встановлення механізму дії різних аспектів “творення” громадських просторів – матеріального, соціального, економічного, ідеологічного є в основі визначення закономірностей формування об’єкту дослідження.

В системі вимірів громадського простору – *архітектурно-просторового середовища, соціуму*, що є користувачем простору, та *діяльності* – економічної, соціальної, побутової, в межах території громадського простору, відбувається вибіркова чи перехресна їх взаємодія, в умовах якої переважання одного виміру над іншим є в основі класифікаційної відмінності просторів.

Архітектурні елементи – задають межі і функцію простору. *Містобудівні* елементи, зокрема елементи транспортної та інженерної інфраструктури є утилітарними і знаходяться в площині благоустрою території. *Ландшафтні* елементи є показниками екологічності простору.

Стимулюючим фактором у функціонуванні громадського простору є користувач. Умовно пасивними учасниками співтворення громадського простору є мешканці та туристи; перші епізодично приймають участь у зміні простору, другі – такої участі не беруть. До активних учасників, що мають об’єктивний ресурс впливу на міський простір відносяться муніципалітет з адміністративним ресурсом та інвестори з фінансовим ресурсом. До ситуативних учасників належать політичні і громадські організації, що мають суб’єктивний ресурс впливу, а саме соціальну активність.

Складові ГП та залежності між ними обумовлюють ймовірність існування біля чотирьох сотень різновидів ГП. Натомість, результати емпіричного аналізу вказують що є дієздатними ГП є 5–7 видів, з можливими 1–2 підвидами кожен. Дієздатні типи ГП функціонують за критеріями доцільності, які можна трактувати як збалансованість затрат на утримання простору до функцій, що реалізуються в їх межах або семантичної значущості простору.

У підрозділі 4.2. *“Особливості цілей у формуванні та еволюції громадських просторів”* окреслено поведінку різновидів громадських просторів та встановлено ієрархію цілей та завдань їх формування.

Основою у порівняльній характеристиці різних за роллю та функцію громадських просторів прийнято структурування потреб згідно піраміди А. Маслоу, що полягає у поділі необхідних умов життєдіяльності на: фізіологічні, безпекові, соціальні, поваги і духовні (Maslow A., 1970).

Інтерпретація базової формули потреб людини у площину потреб, які повинен забезпечувати якісний громадський простір задає наступні умови.

До фізіологічних умов належить забезпечення можливості активностей у ГП, до безпекових – умови захисту, до соціальних умов входить забезпечення можливості спілкування, натомість, реалізація вимоги поваги полягає у забезпеченні умов кореляції поведінки особи з більшістю. Найвищою вимогою до громадського простору є вимога забезпечення духовних потреб людини, а саме приналежності до національної, регіональної культури, забезпечення яких можливе лише в межах унікальних міських просторів, зокрема в центральному просторі міст.

Можливості функціонування системи ГП міст України розглянуто для трьох типів громадського простору, які мають найбільш артикульовані архітектурно-просторові і функціональні характеристики та найчіткіше відображають показники урбаністичного, соціального, економічного та культурного характеру.

Цілестворення громадського простору загальноміського центру є відображенням колективних потреб громади в причетності до історії, культури регіонального та національного рангу і полягають у: - формуванні ідентичності міста та репрезентативності; - забезпеченні інформування соціуму щодо провідних політико-економічних векторів влади через візуальні невербальні знаки.

Цілестворення громадського простору при торгових об'єктах є відображенням побутових потреб мешканців. Середовище формується у вигляді спрощеної моделі забезпечення потреб населення, та орієнтоване на обслуговування комерційних об'єктів, без врахування потреб соціальної взаємодії.

Цілестворення громадського простору в структурі житлової забудови є відображенням потреб мешканців в комунікуванні, первинній рекреації, спільній діяльності, а також є простором соціального контролю «власної території».

У підрозділі 4.3. “Різноманітність, як умова реалізації системи громадських просторів міста (на прикладі Львова)” аналізуються кількісні і якісні показники ГП, на основі чого розглядається різноманітність громадських просторів як проекція їх завдань;

Відмінності завдань функціональних зон міста формують вимоги до громадського простору в них, його організації та задають його ієрархічність. Відповідно, різноманітність об'єктів системи громадських просторів реалізована через відмінні функціональні завдання та роль в системі міста.

На основі соціологічного опитування визначено, що мешканці житлових районів реалізують функцію спілкування у ГП за подібністю до реалізації побутових потреб за триступеневою системою: 1) щоденне використання спільного прибудинкового простору¹⁴; 2) періодичне перебування в межах

¹⁴ Опитуванням визначено, що прибудинковий простір використовують: населення у віці від 18 до 26 років – 53 % з загальної кількості цієї вікової групи, від 27 до 41 року – 47 %, 42–55 роки – 84 %. Визначено, що більше половини населення усіх вікових категорій проводять більше 30 хв на вулиці щодня з метою відпочинку. Найбільше часу на вулиці проводять діти (89 %) та молодь до 26 років (70 %). Частка пенсіонерів від загальної опитаної їх кількості

простору *при громадському об'єкті* на віддалі до 10 хв. (або 400–1000 м.) від житла та на віддалі 15–25 хв. від житла (2 000 м.), в залежності від набору пропонованих послуг об'єкту; 3) *епізодично відвідуваним є ГП найвищого рангу – центральний простір міста*¹⁵. До епізодично відвідуваних міських громадських просторів відносяться ландшафтно-рекреаційні території загальноміського значення.

Положення про необхідну різноманітність системи просторів трактується як *екологічна стратегія модернізації міста*, оскільки фрагментація ГП, утворення анклавів в структурі міста, які змушені виконувати одночасно усі типи функцій ГП, веде до точкового нерівномірного збільшення урбаністичної щільності та до утворення вузлів-бар'єрів у розвитку інших структурних елементів міста.

Формування нових ГП передбачає створення *мережі*, як стійкої просторової форми, в якій новозакладені ГП виконують функцію зв'язку і є засобом адаптивності системи, що відбувається шляхом звуження спеціалізації об'єкту.

У підрозділі 4.4. *“Коеволюційність розвитку громадського простору та містобудівної системи (на прикладі монофункціональних міст України)”* розглянуто адаптацію ГП до зміни зовнішніх умов та характеристик над системи – містобудівної системи шляхом прояву властивостей синергії.

Окреслення засад коеволюційності розвитку громадських просторів і міста, базується на принципі ієрархічної упорядкованості, коли більш високий ієрархічний рівень – містобудівна система – задає скерування нижчому підпорядкованому йому рівню – системі громадських просторів.

Розвиток ГП реалізовується наступними способами:

– *перерозподілом* навантаження ГП, шляхом *поширення* функцій на прилеглі до нього території (регулюючи закономірності¹⁶);

– *реплікуванням* успішніших форм простору, як функціональних так і архітектурно-планувальних. Відповідно, міські дільниці, що мали нижчу якість середовища, переймуть шаблони більш якісних просторів і стануть як економічно так і в питанні соціальної активності, більш ефективними (формує закономірності¹⁷).

Даний процес, попри видиму саморганізацію системи є результатом синергії дій стейкхолдерів (інвесторів, мешканців та муніципалітету).

Формуючі закономірності розвитку громадських просторів як системи є наглядними у поширенні комерційно успішних просторово-функціональних паттернів, що були відсутні у монофункціональних міста.

становить 69 %. Найменше часу на вулиці проводять у працездатному віці від 27 до 41 років (з загальної кількості опитаних – 51 %) та від 42 до 55 років (68 %).

¹⁵ 46 % мешканців у віці до 55 років готові затратити більше 30 хв (що становить для пішохода 2,5 км) для того, щоб отримати послуги громадського простору найвищого рівня.

¹⁶ Закономірності функціонування, що сприяють стабілізації нинішньої якості системи (Богданов А., 1924).

¹⁷ Закономірності розвитку, що призводять до переходу системи в іншу якість (Богданов А., 1924).

Висновком четвертого розділу є те, що ГП, як економічно детерміновані об'єкти та соціально запотребовані об'єкти, самоорганізуються, за умови, коли пропозиція урівноважує попит на ГП.

ГП міст України, як динамічна система, розвивається симультанно з містобудівною системою, при цьому, необхідною умовою оптимізації системи просторів є їх різноманітність, позаяк різнофункціональні ГП не є взаємозамінні.

У п'ятому розділі “Методологія імплементації теоретичних положень формування громадських просторів міст України у практичну діяльність” окреслено механізми регулювання ГП у системі міста та подано прикладне застосування теоретичних положень роботи.

Організація нових соціально активних просторів у місті та модернізація існуючих розглядаються як стратегія підвищення якості міського середовища, а узгодження інтересів усіх сторін, що приймають участь у його творенні – як умову соціально зрівноваженого розвитку міста.

У підрозділі 5.1. “Методика оцінки громадських просторів” обґрунтовано групу критеріїв оцінки ГП.

Загалом, у роботі прийнято 18 критеріїв оцінки¹⁸ функціонування громадського простору. Частина з них має кількісний вимір, частина – є оціночного характеру, що базується на спостереженнях та порівнянні різнопорідних даних. З них: 8 мають урбаністичний характер (щільність житлової забудови, щільність громадської забудови, інтенсивності використання громадського простору, за показником кількості одночасних користувачів на одиницю площі та показником щільності функціонального використання міських територій¹⁹; архітектурна особливість простору, архітектурна привабливість простору для користувача²⁰, композиційно-просторова організація, фізіологічний комфорт за критеріями: візуального²¹ та акустичного забруднення простору²²; рівень інтегрованості простору у транспортно-пішохідну мережу міста), 5 – мають соціальний характер (щільність населення, щільність соціальної активності, тривалість використання простору, обмеження у доступі, символічність простору, генезо-історична цінність), 3 – мають економічний характер (інтенсивність економічного використання простору, показник поглинання інвестицій, щільність об'єктів економічного призначення), 2 мають екологічний характер (щільність озеленення, рівень шумового забруднення).

Сумарна характеристика громадського простору за кількісними та якісними показниками визначає вплив цього простору на прилеглу містобудівну тканину, і трактується як *містогенеруючий чинник*.

¹⁸ З множини можливих критеріїв оцінки відібрані ті, що в синергії мають визначальний вплив на функціонування об'єкту.

¹⁹ За методом В. Вадімова (2007; 2014; 2015).

²⁰ Залучені методи соціологічних досліджень: натурні обстеження і картографування даних, опитувальні методики.

²¹ За методом П. Кьолхонена.

²² Заміри рівня шуму проведено у м. Львів приладом Flus “ET-933” до 130 дБ.

У підрозділі 5.2. “Особливості варіантного моделювання громадських просторів при виборі раціонального планувального рішення” наведено можливості відносної оцінки доступних сценаріїв дій, як інструментарію у просторовому плануванні.

За допомогою укладеної математичної моделі розподілу в часі ресурсів задля вирішення задач оптимізації функціонування ГП та ефективності землекористування встановлено ймовірність отриманого ефекту: містоформуєчого з аспектом безпековості, соціального, економічного та екологічного.

При оцінюванні привабливості альтернативних проектів щодо розбудови території житлового призначення за багатьма критеріями опираємося на такий експертно встановлений розподіл коефіцієнтів вагомості критеріїв: містоформуєчий – 0,2; соціальний – 0,4; економічний – 0,1; екологічний – 0,3. Оскільки кожен з критеріїв являє собою набір показників, то оцінювання планувальних рішень за їх сукупністю здійснюється за процедурою зіставлення векторних величин.

Багатокритеріальна економіко-математична модель задачі планування розвитку громадського простору шляхом впорядкованого в часі впровадження об’єктів розвитку з урахуванням вищезазначеного має такий вигляд:

1. Критерії розвитку²³

$$F_f(x) = \sum_j \sum_t f_j x_{jt} \rightarrow \max, \quad \text{економічний результат,} \quad (1)$$

$$F_e(x) = \sum_j \sum_t e_j x_{jt} \rightarrow \max, \quad \text{екологічний результат,} \quad (2)$$

$$F_s(x) = \sum_j \sum_t s_j x_{jt} \rightarrow \max, \quad \text{соціальний результат,} \quad (3)$$

$$F_b(x) = \sum_j \sum_t b_j x_{jt} \rightarrow \max, \quad \text{містоформуєчий результат з} \\ \text{аспектом безпековості} \quad (4)$$

2. Умови розвитку

$$\sum_j a_{rj} x_{jt} \leq A_{rt}, \quad \text{обмеження на ресурсне забезпечення} \\ \text{(потенціал розвитку),} \quad (5)$$

²³ В моделі (1) – (8) вжито такі позначення: j – індекс об’єкта розвитку громадського простору, що підлягає впровадженню в плановому проміжку часу, $j \in J$; t – індекс планового проміжку часу, $t \in T$; r – індекс виду ресурсу, $r \in R$; x_{jt} – змінна величина, що характеризує можливість впровадження об’єкта розвитку у плановому проміжковому часу; a_{rj} – експертна оцінка витрат ресурсу на впровадження об’єкта розвитку; A_{rt} – обсяг ресурсного забезпечення у плановому проміжковому часу; m, k – індекси об’єктів розвитку, $m, k \in J$;

f_j – експертна оцінка економічного результату від впровадження об’єкта розвитку;

e_j – експ. оцінка екологічного результату; s_j – експ. оцінка соціального результату;

b_j – експ. оцінка безпекового результату;

$F_f(x)$ – критерій, що характеризує економічний результат;

$F_e(x)$ – критерій, що характеризує екологічний результат;

$F_s(x)$ – критерій, що характеризує соціальний результат;

$F_b(x)$ – критерій, що характеризує безпековий результат.

$$x_{kt} \geq x_{mt}, \quad \begin{array}{l} \text{обмеження на черговість} \\ \text{впровадження об'єктів розвитку,} \end{array} \quad (6)$$

3. Умови щодо значень змінних величин

$$\sum_t x_{jt} = 1, \quad \begin{array}{l} \text{обмеження на одноразовість} \\ \text{впровадження об'єкта розвитку,} \end{array} \quad (7)$$

$$x_{jt} = \{0; 1\}, \quad \begin{array}{l} \text{обмеження на цілочисловість} \\ \text{(дискретність) змінних величин.} \end{array} \quad (8)$$

Модель (1) – (8) дає змогу встановити оптимальні плани розвитку громадського простору $(X_f^*, X_e^*, X_s^*, X_b^*)$ за кожним із критеріїв

$$F_f(x), F_e(x), F_s(x), F_b(x)^{24}.$$

За вищевикладеною математичною моделлю обчислено варіанти розвитку громадського простору житлової групи в м. Ужгород, що показало можливості вибору планувального рішення за обраним критерієм.

У підрозділі 5.3. “Містобудівне регулювання громадських просторів міст України” окреслено методичні рекомендації у встановленні режимів використання територій, придатних для розвитку функції соціальної активності:

– доповнення нормативних вимог, зокрема впровадження терміну “Громадський простір”, щоб вберегти від забудови наявні громадські простори (площі, бульвари);

– на рівні населеного пункту у містобудівній документації, що визначає умови та обмеження використання території для містобудівних потреб у межах визначених зон із Зонінгу²⁵ для унеможливлення зміни функціонального призначення території та подальшої забудови, рекомендується встановлення містобудівного регламенту щодо використання земельних ділянок та внесення зони громадського простору Г-8 призначення “загальнодоступна територія громадського простору без права забудови будівель”.

– на рівні окремих частин населених пунктів регулювання ГП рекомендовано у Детальному плані територій (ДБН Б.1.1-14:2012 “Склад та зміст детального плану території”). Відокремлення ГП на рівні плану червоних ліній з метою збереження цих громадських просторів від забудови, як вагомих у “зціленні” мережі ГП “переміщення пішоходів містом”, як важливого заходу у питанні екології міста.

Окреслені доповнення у містобудівній документації скеровані на збалансований розвиток громадського простору як стохастичної системи, що неможливий без наявного резерву території для локалізації невідомих на сьогодні в системі чинників – функцій.

²⁴ Інформаційною базою розрахунків слугують дані: генерального плану міст, статистичні, соціологічних опитувань та натурних підрахунків, експертні оцінки техніко-економічних характеристик об'єктів розвитку та ресурсного забезпечення.

²⁵ ДСТУ-Н Б Б.1.1-12:2011 “Настанова про склад та зміст плану зонування території (Зонінг)”.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі обґрунтовано нове вирішення науково-прикладної проблеми подолання невідповідності між якостями громадського простору міст України і вимогами до їх функціонування шляхом розроблення теоретико-методологічних, концептуальних та методико-прикладних засад формування об'єкту.

1. Узагальнення генезису наявних теорій в питанні міського простору виявило проблематику суб'єктивізму в окресленні громадського простору. Гіпотези сучасних підходів до формування громадських просторів міст базуються на методиках дисциплін, що мають загальнокультурологічну основу і можуть бути лише допоміжними в архітектурно-містобудівних завданнях.

Поняття “громадського простору” визначається, як міська пішохідна територія поліфункціонального призначення (рекреаційного, ландшафтно-рекреаційного, репрезентаційного, комерційного, комемораційного тощо), яка сформувалася під впливом історичних, культурних, соціальних та економічних умов, та є рівнодоступною у користуванні. Функціонування громадського простору, на відміну від решти територій міста, виходить за межі утилітарності і є територією імплементації культурно-символічних особливостей суспільства у матеріальному просторі міста.

Поняття “громадський простір” не є об'єктом цивільного права, натомість існує як фізичний об'єкт архітектурно-містобудівного планування і, відповідно, потребує теоретичних та методологічних основ в роботі з ним.

Використання громадського простору, який за означенням є егалітарним, в умовах сучасної соціально-економічної парадигми в Україні проявляється в домінуванні комерційних пріоритетів над соціальними та має ознаки стратифікації за індикаторами добробуту і влади. Відтак в умовах обмежених ресурсів є потреба у розробці механізмів регулювання громадського простору.

2. Окреслення громадського простору на засадах системного підходу забезпечило методичний інструментарій в побудові моделі об'єкту. Універсальна цілісність знань про систему громадських просторів міст України розкривається в процесі синтезу знань про її підсистеми: архітектурно-містобудівну, соціальну та економічну.

3. Виявлено дві базові категорії громадських просторів, які вирізняються за ознакою провідної функції:

– громадські “*простори-зв'язки*”: площі, бульвари, тротуари, які можна охарактеризувати як пішохідні території, що забезпечують переміщення осіб; перебування в них, в більшості, не є метою, а процесом досягнення мети;

– громадські “*контент-простори*” – території, що є “містилищем” функцій, процесів: а це ландшафтно-рекреаційні об'єкти та території при значимих громадських будівлях і спорудах загального користування.

4. Встановлені морфологічні особливості категорій громадських просторів:

– мережа громадських “просторів-зв'язків” розвинулася паралельно транспортній мережі, що свідчить про її зародковий стан як громадського

протопростору; найбільш інтегровані у загальноміську вуличну структуру території мають вищу інтенсивність використання, причому частка найбільш інтегрованих ділянок вуличної мережі в містах складає до 20 %;

– мережа громадських “просторів-контентів”, що первинно розвинулася на базі загальноміського та районних громадських центрів, симультанно розвиваючись з новими об’єктами обслуговування, переходить до кількісного росту та відповідного зменшення радіусу обслуговування населення;

– щільність громадських “просторів-зв’язків” у дільницях, розбудованих згідно різних містобудівних доктрин, відрізняється. Найбільша щільність елементів вуличного громадського простору є в межах історико-архітектурних ареалів; в житлових мікрорайонах 60–80-х років ХХ ст. щільність мережі пішохідних просторів є однаковою у досліджених містах, внаслідок типового проектування. Встановлено, що у містах з нижчою щільністю забудови на 1 особу припадає більше квадратних метрів громадського простору, оскільки зі збільшенням протяжності вимушених переміщень зростає протяжність “простору-зв’язку”: у Львові – 12,9 м²; у Харкові – 15,3 м²; у Кривому Розі – 46,2 м² на 1 особу.

5. Сформовано теоретичну модель громадського простору, як цілісного об’єкту, суть якого полягає у емерджентному прояві синергійної взаємодії трьох різних складових: архітектурно-просторового середовища; користувачів простору та їхніх потреб; діяльності (соціальної та економічної), що розгортається в межах простору.

6. Виявлені необхідні для формування громадських просторів характерні властивості:

6.1. *Різноманітність*, що виступає як стратегія оптимізації системи:

– функціональна різноманітність – функція обслуговування громадськими просторами реалізується за ступеневою ієрархічною системою, де компонентами є центральний міський простір, що виступає як територія ідентичності міста; простір громадських підцентрів, в межах яких реалізуються побутові функції; простір житлових осередків, що забезпечує первинну рекреацію та соціалізацію. Відсутність проміжних функціональних різновидів веде систему громадських просторів до стагнації.

Різноманітність просторово-функціональних та семантичних видів громадських просторів є необхідна, оскільки вони не є взаємозамінні і в питанні динамічної рівноваги містобудівної системи необхідні різнофункціональні типи: побутово-рекреаційні, репрезентаційні, комемораційні.

– екологічна різноманітність – фрагментація просторів, утворення анклавів в структурі міста, які виконують одночасно усі типи громадських функцій, веде до точкового нерівномірного збільшення урбаністичної щільності в місті та до утворення вузлів-бар’єрів у розвитку інших структурних елементів міста.

6.2. *Коеволюційність* – формування і вдосконалення мережі громадських просторів є процесом врівноваження нерівномірного освоєння міського простору шляхом взаємних мінливих адаптацій окремих компонентів системи, що веде до зміни архітектурно-просторових характеристик міста. Виявлено, що розвиток громадських просторів є двоетапним. Перший етап – кількісний ріст –

громадські простори формуються при каркасних елементах міста; на другому етап – якісний ріст – поширюються у секторальні території. Кінцевим етапом є рівномірне заповнення міських територій послугами громадського простору, як шлях врівноваження розподілу характеристик в тканині міста.

Встановлено, що розвиток громадських просторів здійснюється через утворення просторів-сателітів або збільшення площі охоплення громадськими функціями. Характер розвитку проявляється як: реплікування успішних за соціально-економічними показниками функціонально-просторових шаблонів; кластеризація громадських просторів в тканині сельбищної території за принципом триступеневої системи побутового обслуговування.

6.3. *Саморганізація* – проявляється в її адаптивному ресурсі, позаяк найшвидше з поміж решти міського простору реагує на зовнішні впливи:

- мінливості системи, ознакою якої є перерозподіл навантаження територією міста громадських функцій;

- здатністю поширювати свої характеристики на прилеглі території.

Встановлено три види розвитку громадських просторів: *рефлексивний*, розглядається як реакція системи на виникнення проблеми; *ситуативний*, детермінований економічними умовами і може бути активним та протидіяти загрозам, або пасивним і пристосовуватися до змін умов системи; *планований*, як елемент стратегії розвитку міста.

6.4. *Динамічна рівновага* – баланс протилежних чинників: попиту на громадські простори, як до єдиних місць соціального контакту, та пропозицією їх економічно детермінованого розвитку; співвідношення синергетичного та регульованого містобудівною документацією розвитку громадських просторів; обмеження комерційного використання міських територій як альтернатива парадигмі економічного зростання, яка ігнорує соціальну небезпеку від розвитку громадських просторів за екстенсивною моделлю.

7. Встановлені наслідки формування громадських просторів: економічна оптимізація території, оскільки нові об'єкти є імпульсом у її розвитку, а знаряддям є не будівлі, а простір; екологічна оптимізація, оскільки зі зменшенням переміщень користувачів скорочуються неефективні площі транзиту; соціальна оптимізація, оскільки наявність громадських просторів, як місць активності сприяє соціальній згуртованості та контролю за територією.

8. Запропоновано методологічний інструментарій імплементації теоретичних положень формування громадських просторів у містобудівне планування на основі багатокритеріальної оцінки об'єкту. Обґрунтовано 18 критеріїв оцінки громадського простору кількісного та оціночного характеру. З них: 8 мають урбаністичний характер (щільність житлової забудови, щільність громадської забудови, інтенсивність пішохідного руху, архітектурна особливість простору, архітектурна привабливість простору для користувача, композиційно-просторова організація, рівень візуального забруднення, рівень інтегрованості простору у транспортно-пішохідну мережу міста); 5 мають соціальний характер (щільність населення, щільність соціальної активності, тривалість використання простору, обмеження у доступі, символічність простору, генезо-історична цінність); 3 мають

економічний характер (інтенсивність економічного використання простору, показник поглинання інвестицій, щільність об'єктів економічного призначення); 2 мають екологічний характер (щільність озеленення, рівень шумового забруднення).

Розроблено математичну модель впорядкування альтернативних проектів за сумарним показником вагомості містогенеруючого впливу, що визначає вплив даного простору на прилеглу містобудівну тканину, за критеріями: містобудівним з аспектом безпековості, соціальним, економічним, екологічним.

Виявлено, що міста з вищою щільністю мережі громадських просторів, яка покриває біля 80 % території, мають проблему надмірної експлуатації простору, що потенційно загрожує збереженню архітектурної спадщини.

9. Обґрунтована необхідність:

– впровадження у місцеву містобудівну документацію планувальних обмежень комерційного експлуатованого використання території;

– доповнення режимних зон, зокрема встановлення містобудівного регламенту – зона громадського простору Г-8 призначення “загальнодоступна територія громадського простору без права забудови будівель” у ДСТУ-Н Б Б.1.1-12:2011 “Настанова про склад та зміст плану зонування території (Зонінг)”.

Пропоновані заходи містобудівного регулювання є засобом резервування міських територій для функцій соціальної активності, оскільки розвиток громадського простору як стохастичної системи неможливий без резерву території для розміщення невідомих на сьогодні елементів.

У містах середньої і низької щільності мережі громадських просторів наявна проблема “розірваності” мережі громадських просторів, і, як наслідок, неефективне їх функціонування, що визначається як співвідношення експлуатаційних витрат на утримання міської території до реалізованих в її межах функцій. Відтак рекомендовано: встановлення режимів використання наявних територій, що забезпечить в подальшому від неефективного використання міських земель; на рівні окремих частин території населених пунктів у Детальному плані територій ДБН Б.1.1-14:2012 “Склад та зміст детального плану території” виділяти громадські “простори-зв’язки” червоними лініями з метою збереження їх від забудови.

Для монофункціональних міст рекомендується формувати *мережу* громадських просторів, доповнюючи існуючу ієрархічно та функціонально відсутніми елементами.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Соснова Н. С., 2007. Залежність розвитку мережі об'єктів торгівлі Львова від просторової диференціації міста. *Містобудування та територіальне планування*, 28. Київ. С. 293–299.

2. Русанова І. В., Соснова Н. С., 2009. Проблеми формування мережі місць паркування в історичному місті (на прикладі м. Львова). *Містобудування та*

територіальне планування, 34. Київ. С. 420–427 (Автором встановлено особливості організації міського простору під функцію паркування).

3. **Соснова Н. С.**, 2010 а. Вплив соціальних змін на містобудівні процеси. *Містобудування та територіальне планування*, 37. Київ : КНУБА. С. 474–481.

4. **Соснова Н. С.**, 2010 б. Екологічні наслідки процесу урбанізації значного міста (на прикладі Львова). *Досвід та перспективи розвитку міст України. Екологічні аспекти містобудування*, 19. Київ : ДІПРОМІСТО. С.120–129.

5. **Соснова Н. С.**, 2011 а. Джентрифікація, як риса сучасної міської динаміки (на прикладі Львова). *Містобудування та територіальне планування*, 41. Київ : КНУБА. С. 411–419.

6. **Соснова Н. С.**, 2011 б. Трансформація міського середовища як відображення економічних і суспільних процесів у найбільших містах України. *Досвід та перспективи розвитку міст України. Проблеми розвитку найкрупніших міст України*, 20. Київ : ДІПРОМІСТО. С. 98–106.

7. **Соснова Н. С.**, 2012. Аспекти екологічно-збалансованого розвитку Львова. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. “Архітектура”*, 728. Львів. С. 114–119.

8. Криворучко Ю. І., Петришин Г. П., Тупісь С. П., Максим’юк Т. М., Дідик В. В., **Соснова Н. С.**, 2013. Концепція архітектурно-планувальної організації ландшафтно-історичного комплексу на Святоюрській горі у Львові. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. “Архітектура”*, 729. Львів. С. 220–230 (Автором окреслено тенденції розвитку громадських просторів ландшафтних об’єктів міст України).

9. **Соснова Н. С.**, Ігнатюк А. О., Нечипір Т. Р., 2015. Функціонально-планувальна організація смт Добротвір Львівської області та проблеми розвитку міста. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 39, Київ, с. 248–254 (Автором обґрунтовано положення розвитку громадських просторів у монофункціональних містах України).

10. **Соснова Н. С.**, Нечипір Т. Р., 2015. Трансформація міського простору міста Новояворівськ в умовах економічних змін. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. “Архітектура”*, 816. Львів. С. 171–177 (Автором обґрунтовано положення розвитку громадських просторів у монофункціональних містах України).

11. **Соснова Н. С.**, Тупісь С. П., 2015. Проблеми містобудівного розвитку малих міст (на прикладі міста Тячева та смт Буштино Закарпатської області). *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. “Архітектура”*, 836. Львів. С. 144–150 (Автором обґрунтовано положення розвитку громадських просторів у малих містах України).

12. **Соснова Н. С.**, Киргизбаєва І. Ю., 2016. Проблематика формування системи пішохідних просторів значнішого міста (на прикладі Львова). *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 43. Київ. С. 238–248 (Автором систематизовані існуючі теорії у формуванні громадського простору).

13. **Соснова Н.**, Липчей І., 2016. Формування громадських просторів села-курорту Шаян Закарпатської області. *Вісник Національного університету*

“Львівська політехніка”. “Архітектура”, 856. Львів. С. 139–144 (Автором обґрунтовано положення розвитку громадських просторів у курортних населених пунктах України)

14. **Sosnova N.**, 2016. Lviv public spaces of the 18th–19th centuries. *Architectural Studies*, 2 (4). Editor-in-Chief V. Cherkes. Lviv. P. 203–210.

15. **Соснова Н.**, Бардин Ю., 2018. Громадські простори у містобудівному розвитку та плануванні. *Містобудування та територіальне планування*, 67, Київ. Вип. 67. С. 439–450 (Автором систематизовані практичні підходи формування громадського простору та нормативна база).

16. **Sosnova N.**, 2018. The use of the B. Hillier’s method for the significant city public space analysis. *Architectural Studies*, 4 (2). Editor -in-Chief V. Cherkes. Lviv. P. 282–288.

17. Петришин Г., **Соснова Н.**, Тупісь С., 2019. Реконструкція парку “Високий замок” у контексті природного каркасу Львова. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 53. Київ: КНУБА. С. 267–276 (Автором окреслено тенденції розвитку громадських просторів ландшафтних об’єктів міст України).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

18. **Sosnova N. S.**, 2015. Transformacja środowiska miejskiego w zmiennych społeczno-ekonomicznych warunkach. *Zeszyty naukowe Politechniki Częstochowskiej*, Częstochowa. S. 325–331 (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus*).

19. **Sosnova N.**, Tupis S., 2016. Protection of natural landscapes of a city and their use as recreational and public spaces (based on the example of Znesinnia regional landscape park (Ukraine). *Przestrzeń i forma (Space & Form): Czasopismo naukowe*, 27, Szczecin. P. 203–212 (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus*). (Автором опрацьована методика збереження об’єктів природно-заповідного фонду, які функціонують як активні громадські простори міста).

20. Petryshyn, H., **Sosnova, N.**, 2017. Methodological approaches to the creation of concepts of modernization of the urban territory of Lviv. *Przestrzeń i forma (Space & Form): Czasopismo naukowe*, 29, Szczecin. P. 121–134 (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus*). (Автором опрацьовано методикку досліджень та сформульовані висновки щодо формування громадських просторів міст України).

21. **Sosnova N.**, Wilkosz-Mamcarczyk M., 2017. Developing “green” public spaces as a path to urban evitalisation Of residential-industrial zones. *Geomatics, Landmanagement and Landscape*, 4, Krakow. S. 95–104 (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus*). (Автором окреслено тенденції розвитку громадських просторів ландшафтних об’єктів міст України).

22. Petryshyn H., Pohrebennyk V., **Sosnova N.**, Kochanek A., Tupis S., 2019. Problems of protection of geomorphological monuments in the structure of

metropolitan city // GeoLinks : multidisciplinary international scientific conference, 26–29 March 2019, Novotel, Athens, Greece: proceedings. P. 165–174 (*Автором окреслено тенденції розвитку громадських просторів ландшафтних об'єктів міст України*).

23. Petryshyn H., Pohrebennyk V., **Sosnova N.**, Shybanova A., Ignatyuk A., Dzhumelia E., Liubytyskyi R., 2020. Prospects for sustainable development of the monofunctional town of Dobrotvir (Ukraine). *Studies in Systems, Decision and Control*. – Vol. 198: Sustainable production: novel trends in energy, environment and material systems. – P. 177–199 (*Міжнародна представленість та індексація журналу: Scopus*). (*Автором обґрунтовано положення розвитку громадських просторів у монофункціональних містах України*).

Розділи у монографії:

24. **Соснова Н. С.**, Герман А., 2014. Розвиток громадських просторів у місті Львові: Б. С. Черкес та Г. П. Петришин, ред. Креативний урбанізм: до століття містобудівної освіти у Львівській політехніці. Львів: Видавництво Львівської політехніки. С. 359–366 (*Особистий внесок автора: опрацювання методики дослідження громадських просторів*).

25. Petryshyn, H., **Sosnova, N.**, 2016. Prospekt wolności punktem kulminacyjnym w poszukiwaniu samoidentyfikacji Lwowa. Człowiek-Ekologia-Architektura, T. 1, Zrównoważone miasto – idee i realia. Poznań. С. 111–124. (*Автором обґрунтовано принципи формування громадських просторів у містах різної генези*).

Публікації у інших виданнях:

26. **Соснова Н.**, Нечипір Т., 2017. Конфлікт пам'ятей у публічних просторах новозакладених у другій половині 20 ст. містах Західної України. (*Не*) задоволення публічними просторами. *Урбаністичні Студії III (Представництво Фонду ім. Гайнріха Бьоля в Україні. Центр Урбаністичних Студій НаУКМА)*, 3. Київ. С. 276–283. (*Автором обґрунтовано положення розвитку громадських просторів у монофункціональному місті*).

Тези та матеріали конференцій:

27. **Соснова Н. С.**, 2012 а. Соціально-економічні проблеми функціонування сіл в зоні впливу великого міста. *Розвиток країн в умовах глобалізації: технологічні, економічні, соціальні та екологічні проблеми*. М-ли міжн. науково-практичн. Конференції. Ч. 2. С. 214–216. Тернопіль : Крок. – 269 с.

28. **Соснова Н. С.**, 2012 б. Тенденції змін у розвитку громадських просторів Львова. *Розвиток і реконструкція територіальних систем і населених місць регіону західної України*. М-ли міжн. науково-практичн. конференції кафедри містобудування. Львів : Растр-7. С. 34.

29. Криворучко Ю., Петришин Г., Максимюк Т., Тупісь С., Дідик В., **Соснова Н.**, 2014. Концепція архітектурно-планувальної організації ландшафтно-історичного комплексу на Святоюрській горі у Львові. *Творчість*

архітектора та педагога Тетяни Максим'юк. М-ли науково-практичн. конференції Комісії архітектури та містобудування НТШ. Національного університету “Львівська політехніка”. Львів. С. 13–15. (Автором опрацьовано методику дослідження громадських просторів обмеженого користування).

30. **Соснова Н. С.** Киргизбаєва І. Ю., 2015. Пішохідна доступність міста як критерій його зрівноваженого розвитку. *Урбанізаційні процеси Західноукраїнського регіону на зламі ХХ–ХХІ століть (присвячено ювілею науково-педагогічної діяльності доцента, кан. арх. Ірини Русанової*. М-ли науково-практичн. конференції Комісії архітектури та містобудування НТШ. Національного університету “Львівська політехніка”. Львів. С. 19–20 (Автором сформульовано концепцію зрівноваженого розвитку міст з розвинутою мережею пішохідних просторів).

31. **Соснова Н. С.**, 2016. Формування публічних просторів Львова 18–19 ст. *Арнольд Перінг – мистецтво і природа в урбаністичному розвитку Львова*. М-ли міжн. науково-практичн. Симпозіуму. Львів : Растр-7. – 76 с.

32. Petryshyn H., **Sosnova N.**, 2016. Role of education and student workshops in planning of urban areas. *Phenomena of Borderland: The role of spatial planning in sustainable development*. International scientific conference. Szczecin. P. 36. (Автором опрацьовано методику дослідження міських територій).

33. Петришин Г. П., **Соснова Н. С.**, Тупісь С. П., Любицький Р. І., 2017а. Перспективи розвитку транспортної інфраструктури Львова. *Містознавчі студії: становлення наукового напрямку*. М-ли науково-практичн. конференції Комісії архітектури та містобудування НТШ. Львів : Растр-7. – С.39-41 (Автором розроблено концепцію “Ідеальної моделі” транспортної організації м. Львова).

34. Соснова Н. С., 2017б. Використання методу Б. Хіллера для аналізу громадського простору значнішого міста. *Містознавчі студії: становлення наукового напрямку*. М-ли науково-практичн. конференції Комісії архітектури та містобудування НТШ. Львів : Растр-7. С. 58–59.

35. **Соснова Н. С.**, Киргизбаєва І. Ю., 2017. Дослідженість питання міського простору, дефініції та трактування. *Простір міста – напрями розвитку: програма та матеріали*. М-ли міжн. науково-практичн. конференції, до 75-ліття з дня народження проф. Б. Посацького. Львів : Растр-7. С. 103–105 (Автором систематизовано понятійно-термінологічний апарат в дослідженні міського простору).

36. Петришин Г., **Соснова Н.**, 2017. Співпраця вищої школи і міських громад – досвід творення нового міського простору. *Простір міста – напрями розвитку: програма та матеріали*. М-ли міжн. науково-практичн. конференції, до 75-ліття з дня народження проф. Б. Посацького. Львів : Растр-7. С. 87–88 (Автором викладено партисипаційні методи і підходи у проектуванні міста).

37. **Соснова Н.**, 2018 а. Стандарти в проектуванні та оптимізації міських громадських просторів. *XXIX наукова сесія Наукового товариства ім. Шевченка*. Національний університет “Львівська політехніка”. Львів. С. 31–33.

38. **Соснова Н.**, 2018 б. Міський громадський простір у містобудівних теоріях ХХ–ХХІ ст. *Архітектурне середовище міста: вчора, сьогодні, завтра. До 90-ліття професора А. Рудницького*. М-ли конф. – Львів : Растр-7. С. 127.

39. **Sosnova N.**, Bardyn Y., 2018. Public spaces network development as a way for urban space deurbanization. *Old New Space*. VII international scientific conference from the series “Phenomena of borderland”. Szczecin : West Pomeranian University of Technology. P. 46 (*Автором розроблено концепції ролі громадських просторів у деурбанізації міського середовища*).

40. Petryszyn H., **Sosnova N.**, 2018. Creation of public landscape spaces as a way of city districts revitalization. *The Directions and sphere of multidisciplinary researches in revaluation: changes, challenges and choices*. Lviv Polytechnic National University. Lviv : Rastr 7. P. 24 (*Автором розроблено концепції ролі громадських просторів у ревіталізації міського середовища*).

41. **Соснова Н. С.** Міський громадський простір: системне трактування об'єкту. *Освіта, пам'ять, місто. Присв. пам'яті архітектора І. Левинського*: м-ли конф. Львів : Видавництво Львівської політехніки. 2019. С. 146–148.

42. Petryshyn H., Pohrebennyk V., **Sosnova N.**, Kochanek A., 2019. Problems of protection of geomorphological monuments in the structure of metropolitan city. *GeoLinks: multidiscipl. intern. scientific conference*, Novotel, Athens, Greece. P. 47–48 (*Автором узагальнено тенденції розвитку громадських просторів ландшафтних об'єктів міст України*).

АНОТАЦІЯ

Соснова Н. С. Теоретико-методологічні основи формування громадських просторів міст України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеню доктора архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. Національний університет “Львівська політехніка” Міністерства освіти і науки України. Львів, 2021.

У дисертаційній роботі розроблено теоретико-методологічні основи формування та розвитку громадських просторів міст України. Робота, враховуючи наявні концепції формування громадського простору та вибудовуючи нові можливості міждисциплінарних методик у дослідженні об'єкту, скерована на системний розгляд об'єкту дослідження.

Окреслено сутність громадського простору та відмінності основних видів громадських просторів, їх властивості та роль у містобудівному розвитку.

На прикладі міст Харків, Львів, Кривий Ріг визначено місце громадського простору, як загальноресурсного об'єкту, у структурно-функціональній будові міста. Встановлено закономірності розвитку громадських просторів, як системи, що має загальносистемні та специфічні механізми формування. Розвиток об'єкта обґрунтовано як процес врівноваження нерівномірного освоєння міського простору

Розроблено методичні рекомендації щодо організації та регулювання розвитку громадських просторів на основі багатокритеріальної оцінки функціонування за 4 групами критеріїв.

Ключові слова: громадські простори, містобудівна система, простір-зв'язок, контент-простір, критерії оцінки, містобудівне регулювання.

АННОТАЦИЯ

Соснова Н. С. Теоретические основы формирования общественных пространств городов Украины. – На правах рукописи. Диссертация на соискание ученой степени доктора архитектуры по специальности 18.00.01 – теория архитектуры, реставрация памятников архитектуры. – Национальный университет “Львовская политехника” Министерства образования и науки Украины. Львов, 2021.

В диссертационной работе разработаны теоретико-методологические основы формирования и развития общественных пространств городов Украины. Работа, учитывая имеющиеся концепции формирования общественного пространства и выстраивая новые возможности междисциплинарных методик в исследовании объекта, направленная на системное рассмотрение объекта исследования.

Определены сущность общественного пространства и различия их видов, их свойства и роль в градостроительном развитии. На примере городов Харьков, Львов, Кривой Рог определено место общественного пространства, как общересурсного объекта в структурно-функциональном строении города. Установлены закономерности развития общественных пространств, как системы, имеющей общесистемные и специфические механизмы формирования. Развитие объекта обосновано как процесс уравнивания неравномерного освоения городского пространства.

Разработаны методические рекомендации по организации и регулированию развития общественных пространств на основе многокритериальной оценки функционирования по 4 группам критериев.

Ключевые слова: общественные пространства, градостроительная система, пространство-связь, контент-пространство, критерии оценки, градостроительное регулирование.

ABSTRACT

Sosnova N.S. Theoretic and Methodological Bases of Formation of Public Spaces of Ukrainian Cities. – On the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Architecture in specialty 18.00.01 – the theory of architecture, restoration of architectural monuments. - Lviv Polytechnic National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Lviv, 2021.

Theoretical and methodological foundations of formation and development of public spaces of Ukrainian cities have been developed in the dissertation work.

The work is directed to the systematic consideration of the object of research. The public space of Ukrainian cities is considered as a system of scientific integrative knowledge on its essence and patterns of development, on the one hand, and practical requirements for its functioning as a structural element of the city, on the other hand.

The differences of the main types of public spaces, their properties and role in urban development are outlined.

On the example of the cities of Kharkiv, Lviv, Kryvyi Rih, a place of public space was defined as a general-type object, in the functional and planning structure of the city. The work stipulates that in Lviv there are 12.88 sq.m. public space; in Kharkiv - 15,25 sq.m. per person; in Kryvyi Rih - 46.23 sq. m. per person.

Through cartographic analysis of the distribution of two types of public space - "communication space" and "content space" trends in the development of their network are established.

The regularities of development of public spaces as a system are defined, which have general systematic system and specific mechanisms of formation, namely:

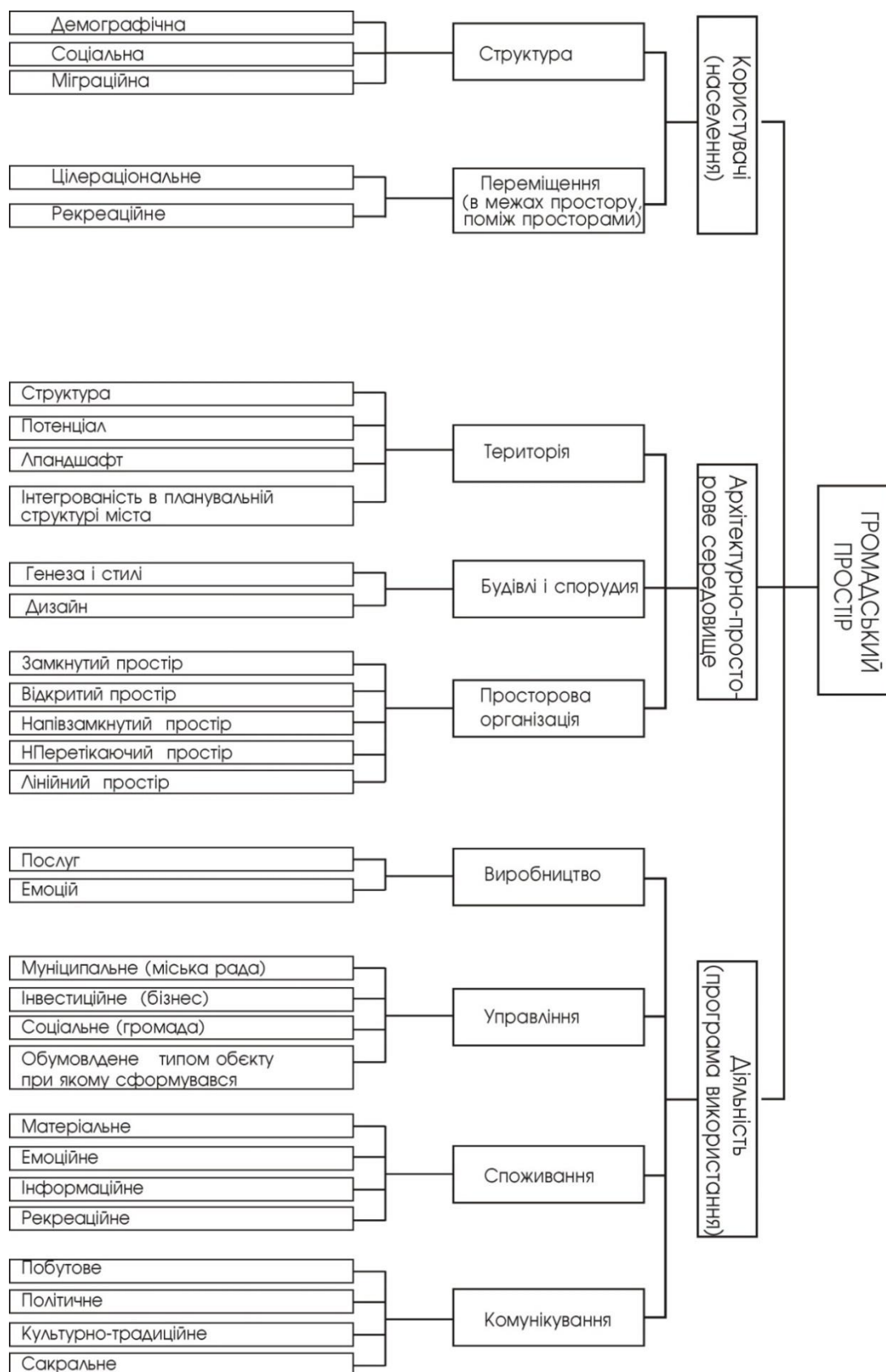
- there is a desire of public spaces for a variety of types, which is interpreted as functional optimization of the city system;
- coevolence in the development of public spaces is considered as a reflection in the system of characteristics of its environment;
- self-organization of public spaces is manifested by the variability of the system, the sign of which is the ability of public spaces to spread their characteristics to the surrounding areas.
- dynamic equilibrium, manifested as a balance of opposite factors. The first factor is the demand for public spaces as the only places of social contact and implementation of cultural and political characteristics of society in the material space. The second factor is the economic conditionality of space development.

Public space is interpreted as a dynamic system and the state of its reflection on social, political and economic activity is analyzed. Three types of development of public spaces have been established: - reflexive, considered as the reaction of the system to the occurrence of the problem; - situational, deterministic economic conditions and can be active and counteract threats, or passive and adapt to changes in system conditions; planned as an element of the city's development strategy is guided by regulations.

The paper developed methodological recommendations on the organization and regulation of the development of public spaces on the basis of multicriterial assessment of functioning according to 4 groups of criteria: urban forming with an aspect of safety, social, economic and environmental.

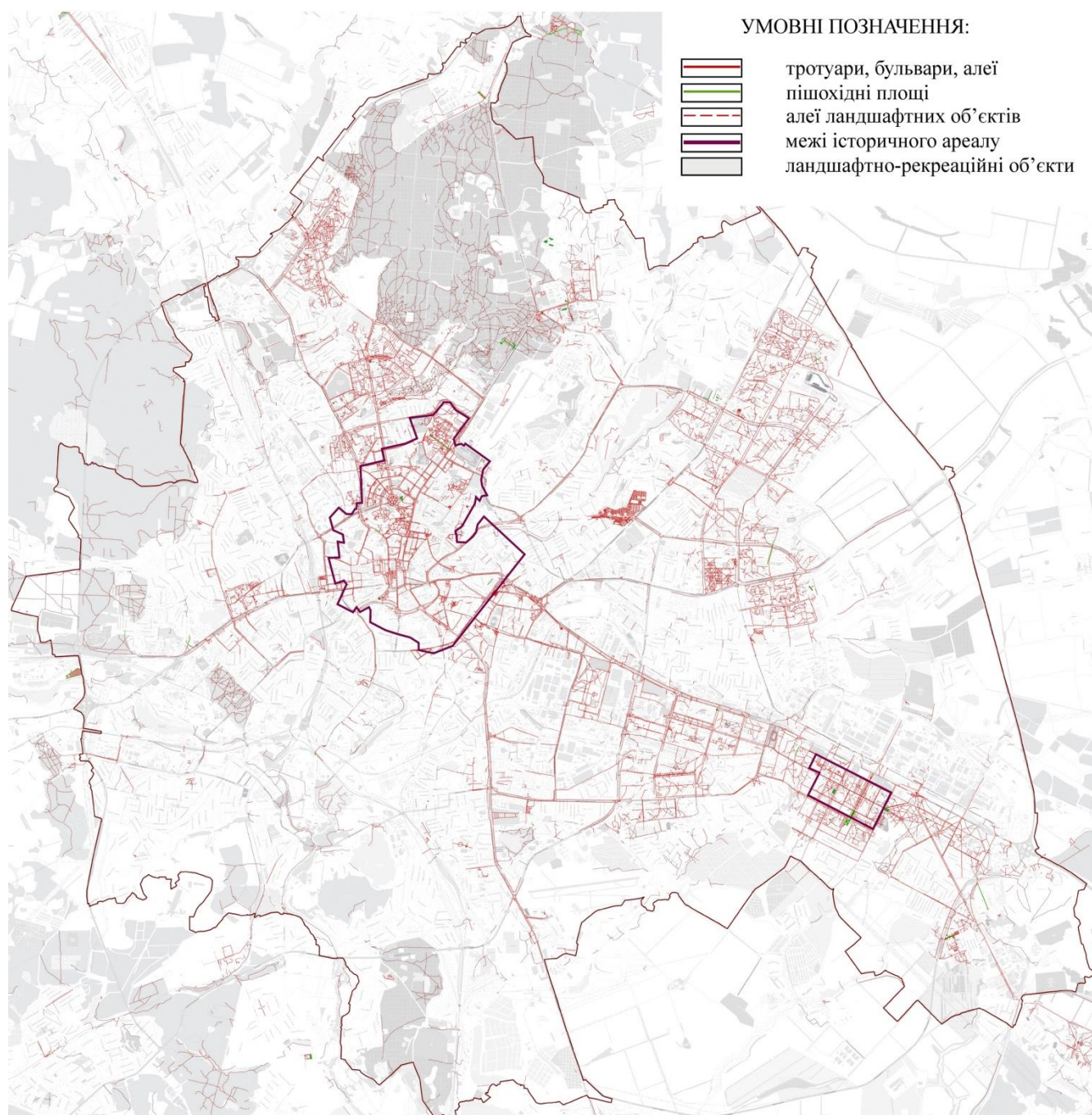
Keywords: public spaces, urban planning system, communication space, content space, evaluation criteria, urban planning regulation.

Аспекти дослідження громадських просторів.

Примітка. Сформовано автором.

Громадський «простір-зв'язок» (на прикладі м. Харків).

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

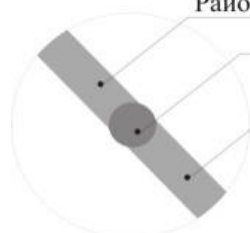
	тротуари, бульвари, алеї
	пішохідні площі
	алеї ландшафтних об'єктів
	межі історичного ареалу
	ландшафтно-рекреаційні об'єкти

Райони забудови 30-х та 70-х рр. XX ст.

Ядро міста

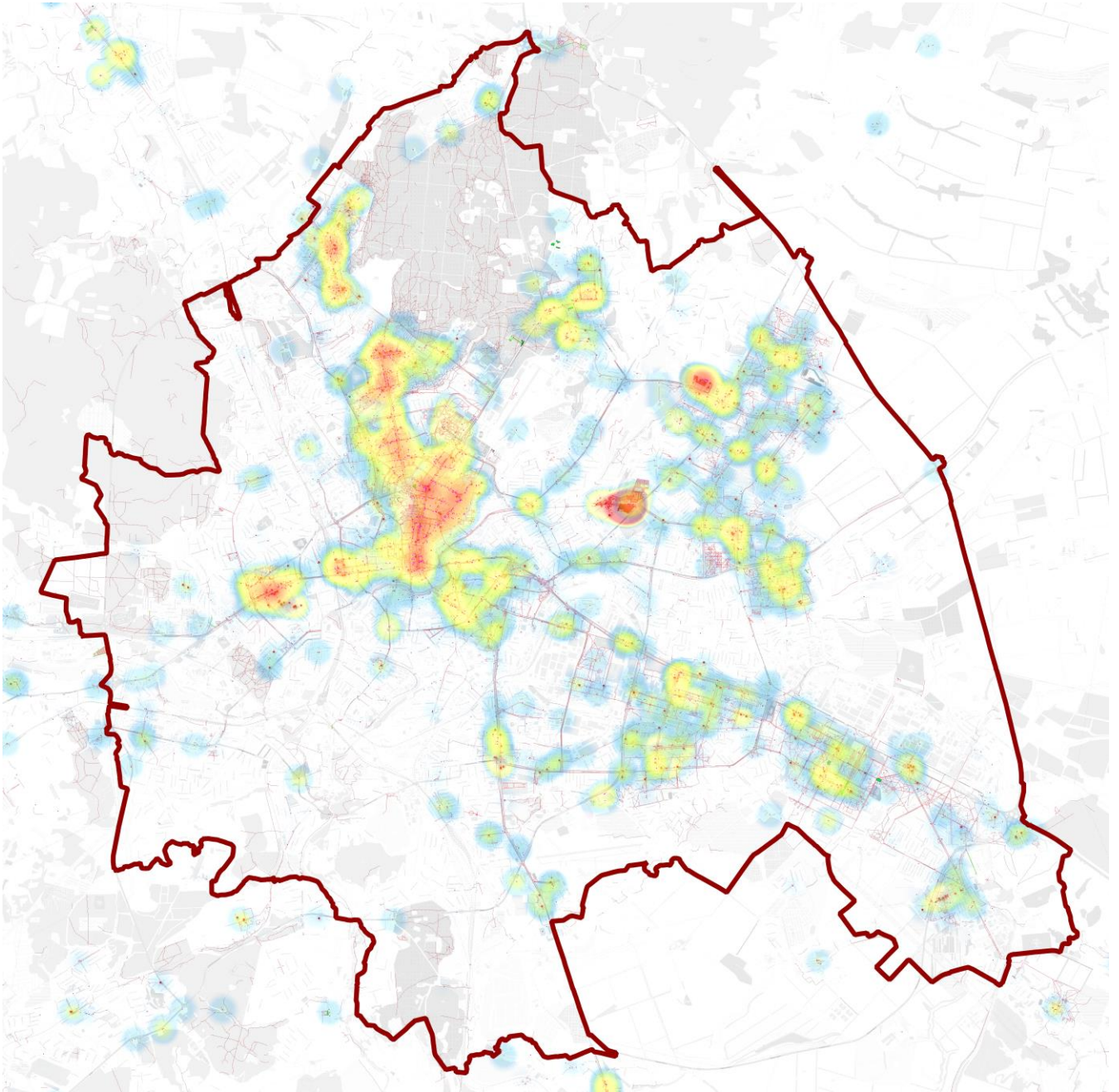
Райони забудови 30-х та 70-х рр. XX ст.
"Соцмісто"

Площі - 46 472 м.кв.; тротуари -
1 106 340 м.п.; пішохідні алеї -
7 206 м.п.; стежки ландшафтних
об'єктів - 556 057 м.п.

Примітка. Сформовано автором на основі опрацювання даних OpenStreetMap та історико-архітектурного опорного плану м. Харків, виконаного державним підприємством «Науково-дослідний та проектний «УкрНДІпроектреставрація», 2019.

Заклади торгівлі розваг, харчування, як об'єкти формування громадського «контент-простору» (на прикладі м. Харків).

Кількість ТЦ / магазинів, шт.

(вага ТЦ =10, супермаркетів і великих фірмових магазинів=5, решта =1).

ТЦ – 271 шт. / Магазины - 4500 шт. (Сумарно – 4771 шт.)

Примітка. Сформовано автором на основі опрацювання даних OpenStreetMap за принципом теплової карти; червоним кольором позначено найбільшу кількість торгових об'єктів, жовтим – середню, голубим - найнижчу насиченість території торговими об'єктами.

Принцип двоетапності розвитку громадського простору в структурі міста, як симультанність у розвитку з містобудівною системою

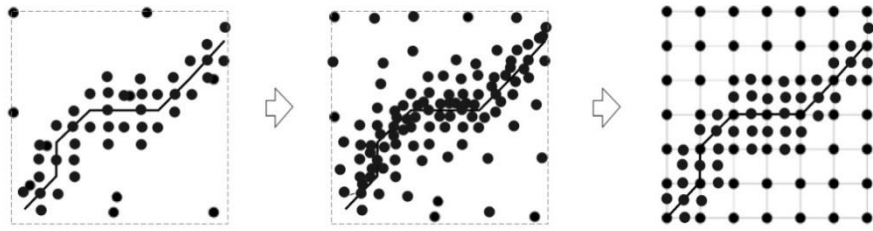
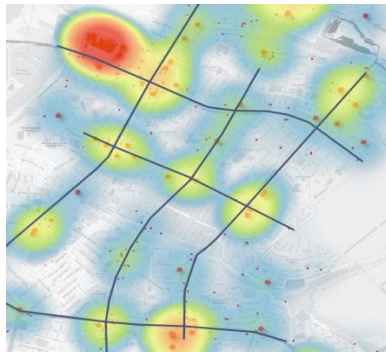

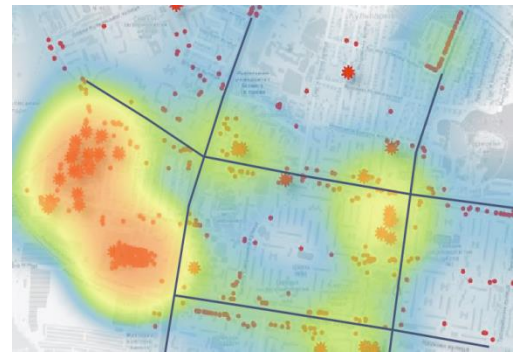
Рис. 1. I етап розвитку ГП на територіях вищого потенціалу – каркасних.

М. Кривий Ріг (вул. Січеславська, Кирило-Мефодіївська)

М. Харків (вул. Акад. Павлова, Героїв Праці, Валентинівська)

М. Львів (вул. В.Великого, Наукова, Кульпарківська, Кн. Ольги)

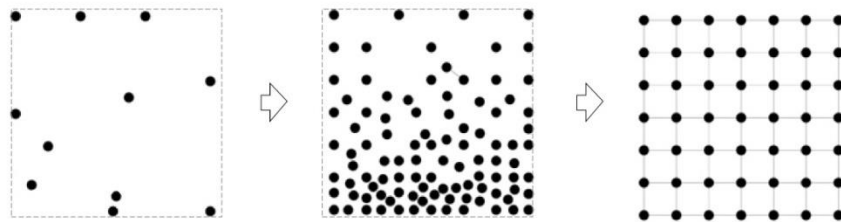
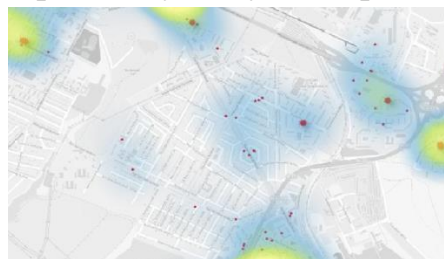

Рис. 2. II етап розвитку ГП у секторальних територіях міста

М. Кривий Ріг (вул. Пісочна)

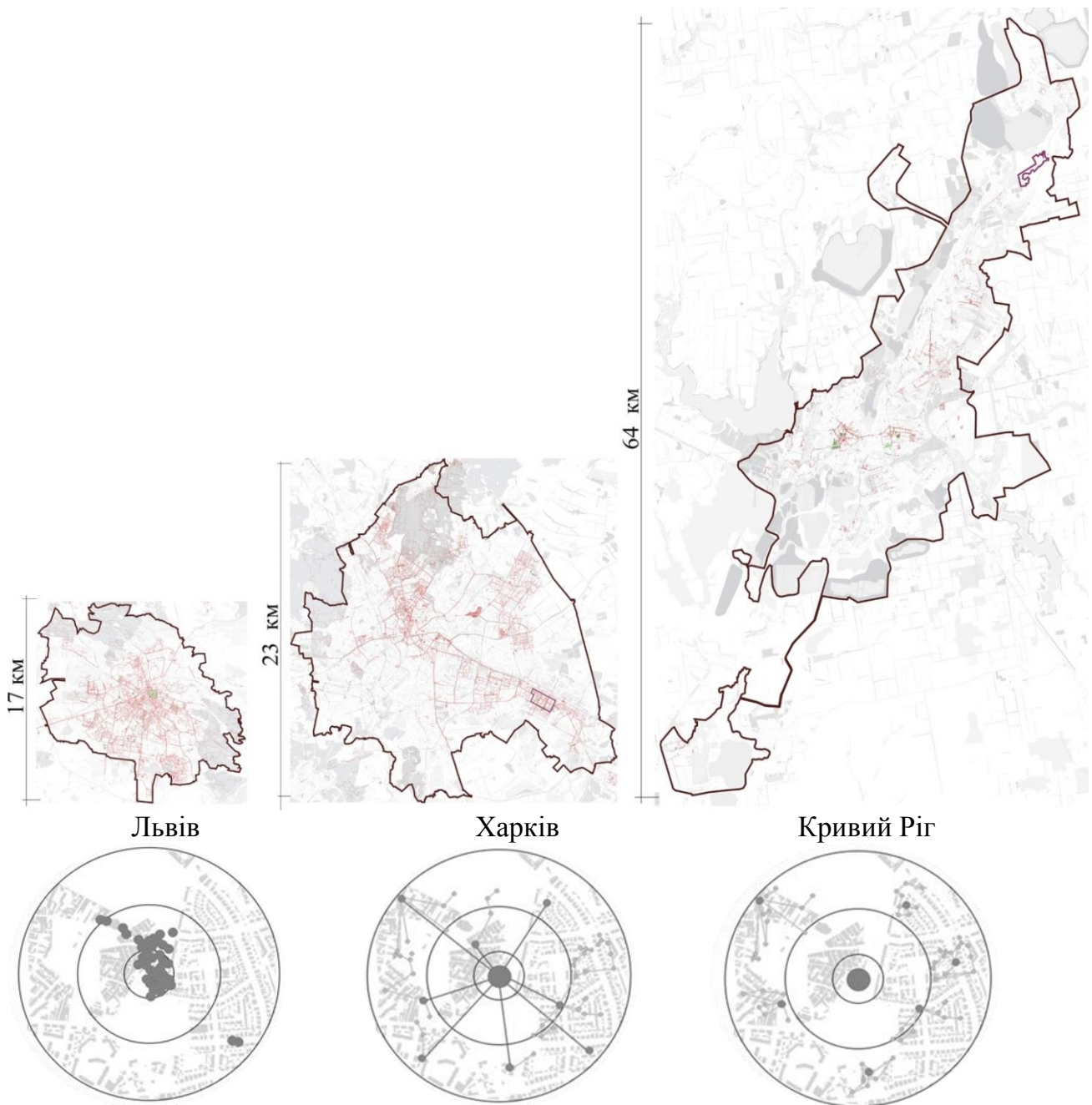
М. Харків (Московський п-кт, вул. Електровозна)

М. Львів (вул. В.Великого, Наукова, Кульпарківська, Кн. Ольги)

Примітка. Власне опрацювання.

Планувально-просторова структура громадського простору міст Львів,
Харків та Кривий Ріг.

Тип А) Громадський простір формується з локальних просторів при зв'язки громадських об'єктах в межах центру міста.

Тип Б) Громадські простори міста формують ієрархічні зв'язки.

Тип С) Простори громадських підцентрів не підтримують зв'язок з простором загальноміського центру. Характерно для «промислового» міста з функціональним зонуванням.

Примітка. Сформовано автором на основі опрацювання даних Публічної Кадастрової карти України